

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ, БУДІВНИЦТВА ТА
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

м. Київ – 2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП

1. Поняття співробітництва територіальних громад

1.1. Співробітництво територіальних громад: його сутність, завдання, доцільність та переваги

1.2. Підстави для організації співробітництва територіальних громад, його різновиди та очікувані наслідки

1.3. Чинники, які сприяють успішності співробітництва територіальних громад

1.4. Висновки

1.5. Питання для самоконтролю

2. Створення умов для організації співробітництва територіальних громад

2.1. Правові засади співробітництва територіальних громад в Україні

2.2. Державна політика щодо співробітництва територіальних громад в Україні та її зміст

2.3. Стимулювання співробітництва територіальних громад в Україні

2.4. Місце та роль асоціацій органів місцевого самоврядування у покращенні умов для організації співробітництва територіальних громад

2.5. Висновки

2.6. Питання для самоконтролю

3. Правові форми співробітництва територіальних громад

3.1. Навіщо співробітництву територіальних громад потрібні правові межі?

3.2. Правові форми співробітництва територіальних громад

3.3. Вибір необхідної форми співробітництва

3.4. Види послуг, що можуть надаватися в межах співробітництва територіальних громад

3.5. Висновки

3.6. Питання для самоконтролю

4. Процедура організації співробітництва територіальних громад

4.1. Загальна інформація та поради

4.2. Ініціювання співробітництва територіальних громад

4.3. Вирішення питання щодо надання чи ненадання згоди на організацію співробітництва територіальних громад

4.4. Розгляд отриманої пропозиції від ініціатора організації співробітництва територіальних громад про початок переговорів

4.5. Утворення комісії та підготовка проекту договору про співробітництва територіальних громад

4.6. Громадське обговорення проекту договору про співробітництва територіальних громад

4.7. Схвалення проекту договору про співробітництва територіальних громад

4.8. Укладення договору про співробітництва територіальних громад

4.9. Висновки

4.10. Питання для самоконтролю

5. Фінансування співробітництва територіальних громад

5.1. Вибір фінансової бази, її значення для співробітництва територіальних громад

5.2. Фінансовий менеджмент як інструмент забезпечення співробітництва територіальних громад

5.3. Фінансування співробітництва територіальних громад

5.4. Висновки

5.5. Питання для самоконтролю

6. Практичні рекомендації щодо використання примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад

7. Зразки документів та рішень органів місцевого самоврядування (посадових осіб) в процесі організації співробітництва територіальних громад.

7.1. Зразок пропозиції щодо ініціювання співробітництва територіальних громад

7.2. Зразок рішення ради про надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад

7.3. Зразок розпорядження міського голови про оцінку пропозиції щодо організації співробітництва територіальних громад та її громадського обговорення

7.4. Зразок рішення ради, що отримала пропозицію щодо ініціювання співробітництва про надання згоди на його організацію

7.5. Зразок спільного розпорядження про створення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад та затвердження її складу (з додатком)

7.6. Зразок рішення ради про схвалення проекту договору про співробітництво територіальних громад

8. Список використаних літературних та нормативних джерел

ВСТУП

Конституція України закріпила положення, відповідно до якого територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби (ч. 3 ст. 142).

Після набуття чинності Законом України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 року № 1508-VII територіальні громади отримали нормативно визначені інструменти об'єднання своїх ресурсів для вирішення існуючих проблем та/чи економії бюджету через створення спільних комунальних підприємств, органів і служб та реалізацію спільних проектів.

Практичне застосування положень вказаного вище закону засвідчило, що сьогодні низка місцевих проблем вирішується через спільне фінансування (утримання) комунальних підприємств, у т.ч. полігонів для твердих побутових відходів, реалізацію різного роду спільних проектів, але в умовах триваючого процесу добровільного об'єднання територіальних громад співробітництво як дієвий спосіб покращення рівня життєздатності громад, залишається ще недооціненим.

Без сумніву, Закон України «Про співробітництво територіальних громад» ще зробить свою справу, поступово врегульовуючи відносини правового, економічного, соціального та організаційного характеру суб'єктів співробітництва, що сприятиме запровадженню в Україні реального «міжмуніципального співробітництва» для більш ефективного виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень, надання якісних та ошадливих послуг місцевому населенню, а також зростанню якості життя, передусім, у сільських територіальних громадах.

Сподіваюся, що цей практичний посібник стане в нагоді не лише посадовим особам сільських, селищних та міських рад, але й усім тим, хто цікавиться питаннями становлення та розвитку співробітництва територіальних громад в Україні.

*З повагою,
Олександр Врублевський*

експерт з питань співробітництва територіальних громад

1. Поняття співробітництва територіальних громад

1.1. Співробітництво територіальних громад: його сутність, завдання, доцільність та переваги

Співробітництво територіальних громад являє собою нову форму політики місцевого і регіонального розвитку, яке упродовж останніх років в Україні набуває поширення. Його поява пов'язана з тим, що місцеве самоврядування в Україні сьогодні має низку різного роду проблем, можливі варіанти вирішення яких пропонує саме співробітництво територіальних громад. Співробітництво має досить великий потенціал, використання якого може бути корисним для забезпечення сталого розвитку територіальних громад, незалежно від того, громади є великими чи малими.

Досвід багатьох країн засвідчує, що територіальні громади, зазвичай, ніколи не є абсолютно достатніми, незалежно від їх площі та чисельності населення. Це означає, що співробітництво є актуальною та інноваційною формою діяльності для переважної більшості громад. Співробітництво може сприяти не лише успішному вирішенню наслідків нераціональної реалізації самоврядних функцій та неефективного використання наявних у територіальних громадах ресурсів, але й недосконалої організації територіальної влади.

Сутність співробітництва полягає у тому, що територіальні громади на договірній основі об'єднують свої зусилля та ресурси для вирішення існуючих проблем власного розвитку. Кінцевою метою співробітництва має бути підвищення якості життя членів громади. Співробітництво є характерним для децентралізованої територіальної адміністративної системи, сутність якого полягає у наступному: чим вищою є ступінь автономії громад, тим більші мають вони можливості до співпраці з іншими заінтересованими територіальними громадами.

Головний зміст співробітництва полягає у тому, що його необхідно розглядати як ефективний інструмент покращення якості надаваних послуг, удосконалення менеджменту органів місцевого самоврядування, а також як «перехідну» форму в процесі реформування в Україні місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Зважаючи на дефіцит бюджетних коштів, територіальні громади обирають співробітництво, здебільшого, з економічних міркувань. Передусім, це пов'язано з тим, що невеликі громади часто-густо мають проблеми зі збереженням здатності самостійно надавати певні послуги через брак матеріальних, фінансових та кадрових ресурсів. Їх об'єднання дозволяє знайти більш ефективні підходи щодо вирішення низки питань, долучаючи спільні знання та досвід.

Переважає більшість територіальних громад, які ще не об'єдналися, мають обмежені ресурси для свого розвитку, і бажаючи посилити свій спільний ресурсний потенціал громад, вони організовують співробітництво та вирішують нагальні питання місцевого значення.

Під доцільністю співробітництва територіальних громад необхідно розуміти такий його прогнозований чи передбачуваний стан, кількісні та якісні характеристики якого забезпечують чи мають забезпечувати успішне вирішення нагальних проблем у життєдіяльності тих громад, які усвідомлюючи їх наявність, вживають для цього необхідних заходів.

Основними завданнями співробітництва територіальних громад є підвищення якості послуг, розвиток інфраструктури, а також підвищення ефективності діяльності відповідних органів місцевого самоврядування.

Територіальні громади, які беруть участь у співробітництві через свої представницькі органи, можуть отримувати певні переваги, а саме:

- об'єднувати свої ресурси, якщо це допомагає їм підвищити рівень свого життєзабезпечення, адже територіальні громади разом можуть зробити те, чого вони ніколи не змогли б досягнути поодиночі. Також вони можуть надавати нові послуги або підвищити якість тих послуг, що вже надаються громадянам. Варто зазначити, що в окремих країнах навіть існують законодавчі вимоги щодо надання певних послуг (наприклад, утилізація відходів, водопостачання, транспорт тощо) саме у форматі співробітництва;

- більший за кількістю споживачів «ринок» сприяє зменшенню витрат; Органи місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва можуть обмінюватись знаннями та досвідом у наданні окремих послуг, що робить їх надання більш ефективною справою;

- покращується здатність залучати приватні інвестиції та брати участь у проектах публічно-приватного партнерства; стає можливим укладання більш вигідних контрактів з приватними юридичними особами;

- покращується здатність освоєння інвестицій та довіра з боку кредиторів, завдяки чому можна швидше отримувати позики та залучати кошти з фондів ЄС та інших зовнішніх джерел;

- з'являється можливість покращувати адміністративні послуги шляхом залучення більш кваліфікованого персоналу та здійснення акумуляції наявних ресурсів;

- створюються підстави для утворення нових робочих місць та залучення інвестицій у порівнянні із фрагментарними діями окремих органів місцевого самоврядування.

Поруч з цим, співробітництво територіальних громад має й інші переваги, а саме:

- ◆ зменшує виробничі витрати та забезпечує заощадження коштів завдяки обсягам діяльності (збільшення кількості одиниць «продукції» відносно виробничих витрат);

- ◆ посилює переговорні позиції відповідних органів місцевого самоврядування, зокрема, у питаннях збільшення кількості користувачів/отримувачів послуг;

- ◆ зменшує кількість осіб, які отримують послуги з економічно обґрунтованою вартістю (завдяки розширенню сфери дії);

- ◆ збільшує «власні» інвестиційні ресурси територіальних громад шляхом об'єднання їх з обмеженими фінансовими ресурсами інших громад;

- ◆ підвищує рівень довіри серед кредиторів та здатність залучати зовнішнє фінансування як від держави, так і від приватних партнерів (завдяки покращенню співвідношення між витратами та вигодами проектів).

1.2. Підстави для організації співробітництва територіальних громад, його різновиди та очікувані наслідки

Підставами для організації співробітництва є юридично закріплене волевиявлення заінтересованих територіальних громад, як це визначено відповідними нормами Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Іншими словами, підставами для організації співробітництва є згода органів місцевого самоврядування як громади-ініціатора співробітництва, так і інших громад-потенційних суб'єктів співробітництва. Надання згоди на організацію співробітництва оформляється у вигляді рішення, яке ухвалюється на засіданні відповідної сільської, селищної, міської ради через відкрите обговорення шляхом голосування.

Під різновидами співробітництва територіальних громад прийнято вважати безпосередньо ті форми співробітництва, які передбачені Законом України «Про співробітництво територіальних громад». Таких форм закон сьогодні передбачає аж п'ять, зокрема:

- делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

- спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

- утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

- утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

Звісно, що територіальні громади, організовуючи співробітництво, очікують від нього виключно позитивних наслідків, зміст яких впливає із самого предмету договору про співробітництво. Наприклад, якщо суб'єкти співробітництва утворюють спільне комунальне підприємство, то цілком логічним буде очікування того, що таке підприємство відповідно до мети утворення не лише надаватиме комплекс певних послуг мешканцям населених пунктів, але й забезпечить декого з них роботою. Також від організованого співробітництва можна очікувати й підвищення рівня поваги та довіри до представницького органу місцевого самоврядування, якщо організацію співробітництва було ініційовано головою чи депутатами та успішно реалізовано.

Співробітництво, з огляду на його форму та організаційну модель в певній сфері, може мати такі очевидні економічні ефекти:

- скорочення інвестиційних витрат:
 - відсутність необхідності розширення інфраструктури;
 - спільне використання коштів;
- спільне використання таких ресурсів як автопарк, техніка:
 - спільне використання майна;
 - кращий ступінь використання дорогої техніки;
 - заощадження коштів через спільні закупки та їх більший обсяг;
- оптимізація робочих процесів:
 - логістичні переваги через планування спільних транспортних маршрутів;
 - залучення спеціалізованих кадрів (наприклад, нагляд за дотриманням правил благоустрою, використанням лісових та водних ресурсів тощо).

1.3. Чинники, які сприяють успішності співробітництва територіальних громад

До чинників, які сприяють успішності¹ співробітництва територіальних громад варто віднести:

- чітке усвідомлення наявності проблем та бачення шляхів їх вирішення;
- готовність до співпраці на принципах чесності та прозорості відносин;
- наявність взаємної довіри;
- налагоджену комунікацію;
- використання синергій²;

¹ Під *успішністю* тут розуміється наявність позитивних результатів як наслідків діючого співробітництва.

² Під *синергією* необхідно розуміти той сумарний ефект, який полягає у тому, що при об'єднанні ресурсів двох або більше територіальних громад їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого такого компонента у вигляді простої їхньої суми.

- вибір «правильного» менеджменту в рамках співробітництва;
- оптимальність обраної форми співробітництва та її життєздатність.

Варто також наголосити, що співробітництво територіальних громад може мати неабияке значення для формування майбутніх укрупнених громад, які мають право об'єднувати на договірній основі свої зусилля і фінансові ресурси для вирішення спільних проблем розвитку. Такі об'єднання можуть функціонувати за принципом «пробного шлюбу», переконуючись на власному досвіді у доцільності об'єднання в подальшому в єдину територіальну громаду.

1.4. Висновки

Резюмуючи викладене вище, варто зазначити, що:

- ◆ співробітництво – це дві або декілька територіальних громад, які співпрацюють між собою;
- ◆ територіальні громади на партнерських засадах погоджуються спільно працювати та надавати певні ресурси для отримання обопільної користі, яка була б недосяжною у разі їх самостійної (автономної) діяльності;
- ◆ спільні зусилля можуть стосуватися однієї або декількох сфер (галузей), які належать до визначеної законом компетенції органів місцевого самоврядування відповідних територіальних громад як суб'єктів співробітництва. Підтвердженням цього є припис закону, відповідно до якого співробітництво здійснюється у сферах спільних інтересів територіальних громад у межах повноважень відповідних органів місцевого самоврядування, якщо інше не передбачено законом (частина 2 статті 3).
- ◆ співробітництво має свою вартість для кожної територіальної громади: воно потребує певних зусиль, фінансування та спільного використання наявних у них ресурсів (кадрів, землі, обладнання, будівель тощо);
- ◆ співробітництво є результатом усвідомлено ухваленого відповідним органом місцевого самоврядування рішення, що пройшло через «фільтр» громадських обговорень. Договір про співробітництво є виключно добровільним актом та ніяким чином не нав'язується законом. Це пояснюється тією обставиною, що жодна територіальна громада не може бути

примушеною до організації співробітництва всупереч її волі. Поруч з цим, в деяких випадках закон може містити приписи рекомендаційного характеру до доцільності пошуку шляхів співпраці;

◆ нові вигоди для територіальних громад як суб'єктів співробітництва можуть бути різними, наприклад: створення ресурсів для надання послуг, які є недоступними для малих громад, заощадження витрат при наданні певних видів послуг, підвищення якості послуг, краща координація у плануванні майбутнього розвитку, більш ефективна та прозора політика розвитку;

◆ співробітництво розраховане на певний період часу, про який територіальні громади як суб'єкти співробітництва домовилися під час підготовки проекту відповідного договору;

◆ органи місцевого самоврядування отримують право на здійснення взаємного контролю за виконанням взятих договірних зобов'язань, а також за якістю надаваних послуг, які є результатом співробітництва.

1.5. Питання для самоконтролю

▶ **Які переваги можуть отримувати територіальні громади за наслідками організованого співробітництва?**

▶ **Що виступає підставами для організації співробітництва?**

▶ **Які форми співробітництва передбачає Закон України «Про співробітництво територіальних громад»?**

▶ **Які економічні ефекти може мати співробітництво територіальних громад?**

▶ **Які чинники сприяють успішності співробітництва територіальних громад?**

2. Створення умов для організації співробітництва територіальних громад

2.1. Правові засади співробітництва територіальних громад в Україні

Під правовими засадами необхідно розуміти ту сукупність нормативно-правових актів з різним ступенем юридичної сили, яка унормовує суспільні

відносини в частині, що стосуються ініціювання, організації та юридичного оформлення співробітництва територіальних громад. Головним таким нормативно-правовим актом, що визначає правові засади співробітництва територіальних громад є Закон України «Про співробітництво територіальних громад». У його преамбулі, зокрема, зазначено: «Цей Закон визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю». Як видно, розглядуваний Закон окрім правових засад співробітництва також визначає й організаційні засади співробітництва територіальних громад.

Наступним нормативно-правовим актом, який визначає засади співробітництва є Примірні форми договорів про співробітництво територіальних громад (затверджені наказом Мінрегіону від 27.08.2014 р. №233). Оскільки законом передбачено п'ять форм співробітництва і ним же встановлено вимоги до кожного такого виду договору (частина 2 статті 10, частина 1 статті 11, частина 2 статті 12, частина 2 статті 13, частина 2 статті 14), цим актом передбачено відповідних п'ять примірних форм договорів, які мають своїм призначенням полегшити підготовку утвореною комісією проекту договору про співробітництво. А правовою підставою для прийняття Мінрегіоном вказаного вище нормативно-правового акту є припис абзацу третього частини 1 статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», згідно із яким примірна форма договору про співробітництво визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері розвитку місцевого самоврядування.

На виконання іншого припису Закону України «Про співробітництво територіальних громад» Мінрегіон своїм наказом від 15.08.2014 р. №225 затвердив Порядок формування та забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад, який ведеться з метою обліку та моніторингу договорів про співробітництво, а також відкритості, доступності інформації про укладені договори про співробітництво.

Станом на 05.07.2017 р. у реєстрі Мінрегіоном України зареєстровано 84 договори про співробітництво територіальних громад, відомості про які наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1

№ з/п	Найменування форми співробітництва	Номер договору в Реєстрі	Загальна кількість договорів, у т.ч. у відсотках
1	делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів	18, 36, 76	3 (3,6%)
2	реалізація спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів	3,4,5,6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,37,38,40,41,42,43,44,46,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,62,63,64,65,66,67,68,69,71,73,74,75,77,78,79,80,82,83, 84	69 (82,1%)
3	спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності - інфраструктурних об'єктів	2, 7, 45, 48, 49, 61, 72, 76, 81	9 (10,7%)
4	утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних	1, 39, 47	3 (3,6%)

	підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів		
5	утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень	-	0 (0%)

Найбільше договорів про співробітництво укладено у формі реалізації спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів. Поруч з цим, не укладено жодного договору з використанням форми співробітництва - утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

2.2. Державна політика щодо співробітництва територіальних громад в Україні та її зміст

Державну політику щодо співробітництва територіальних громад можна визначити як сукупність основних напрямів діяльності держави щодо нормативно-правового, методичного, організаційного, матеріального та фінансового забезпечення, а також визначення пріоритетних сфер і заходів стимулювання та розвитку співробітництва територіальних громад.

Суб'єктами державної політики щодо співробітництва територіальних громад є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Мінрегіон, обласні та районні ради. Кожен з цих суб'єктів в межах своєї компетенції має ухвалювати рішення, які мають спонукати територіальні громади до пошуку оптимальних форм співпраці, які посилюють спроможність місцевого самоврядування.

Вироблення державної політики є постійним та безперервним процесом, який містить механізми зворотного зв'язку. Досить важливе значення у цьому процесі має моніторинг стану співробітництва територіальних громад в Україні. Узагальнення результатів моніторингу, який регулярно має здійснювати Мінрегіон, повинно сприяти удосконаленню державної політики за цим

напрямом, оскільки суспільні проблеми, які впливають на формування державної політики, мають соціальне, економічне, а іноді й політичне підґрунтя. Зважаючи, що кожен вид правовідносин, у т.ч. й співробітництво, знаходиться під впливом різнобічних суспільних проблем, у зв'язку із чим існує постійна потреба виваженої державної політики.

Основним завданням державної політики щодо співробітництва є сприяння ефективному вирішенню наявних проблем життєдіяльності територіальних громад у спосіб, визначений нормативними актами. Зміст таких проблем, здебільшого, полягає у нездатності територіальної громади самостійно вирішувати ті питання місцевого значення, вирішення яких значно полегшується завдяки співпраці з іншими заінтересованими територіальними громадами.

Зміни в суспільній свідомості, що відбулися упродовж останніх років, певним чином призвели і до змін у формування державної політики. Не має бути виключенням у цьому питанні й співробітництво територіальних громад. Сьогодні державна політика за цим напрямом повинна стати більш цілеспрямованою та націленою на конкретні вимірні результати. Одним із небагатьох чинників, який сьогодні не сприяє розвитку співробітництва в Україні є сам процес добровільного об'єднання територіальних громад. Це можна пояснити тією обставиною, що значна частина посадових осіб місцевого самоврядування не повністю зрозуміла дійсний потенціал співробітництва і сподівається, що ті наявні проблеми, які сьогодні можна було б вирішити за рахунок співробітництва, згодом будуть вирішені за наслідками добровільного об'єднання територіальних громад.

2.3. Стимулювання співробітництва територіальних громад в Україні

Під стимулюванням співробітництва територіальних громад варто розуміти сукупність заходів впливу з боку держави на потенційних суб'єктів співробітництва з метою спонукати їх до організації співробітництва із такими кількісними та якісними характеристиками, які забезпечать ефективність здійснюваного співробітництва.

Стимулювання співробітництва має здійснюватися державою виключно у спосіб, визначений законом. Так, статтею 15 Закону України «Про

співробітництво територіальних громад» передбачено, що державне стимулювання співробітництва здійснюється шляхом:

- надання субвенцій місцевим бюджетам суб'єктів співробітництва у пріоритетних сферах державної політики;
- передачі об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва;
- методичної, організаційної та іншої підтримки діяльності суб'єктів співробітництва.

Щоб держава могла стимулювати співробітництво, реалізуючи своє право, визначене частиною 2 статті 15 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», організоване співробітництво має відповідати певним характеристикам. Зокрема, держава стимулює співробітництво у разі, якщо:

- ◆ посилюється спроможність суб'єктів співробітництва до забезпечення реалізації визначених законом повноважень;
- ◆ до співробітництва залучені додаткові ресурси, у тому числі фінансові;
- ◆ співробітництво здійснюється більш як трьома суб'єктами співробітництва;
- ◆ забезпечується широка участь громадськості у здійсненні співробітництва.

Для того, щоб вищенаведені приписи законодавства отримали більш детальну правову регламентацію, законодавець у частині 3 статті 15 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» закріпив: «Порядок державного стимулювання співробітництва визначається Кабінетом Міністрів України».

Не зважаючи на ту обставину, що Закон України «Про співробітництво територіальних громад» є чинним майже три роки, Кабінет Міністрів України досі не визначив порядок державного стимулювання співробітництва територіальних громад.

2.4. Місце та роль асоціацій органів місцевого самоврядування у покращенні умов для організації співробітництва територіальних громад

Асоціації органів місцевого самоврядування являють собою добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав та інтересів територіальних громад, сприяння місцевому та регіональному розвитку (стаття 1 Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування»).

Однією із небагатьох асоціацій органів місцевого самоврядування в Україні, яка сьогодні без будь-яких перебільшень може ефективно впливати на покращення умов для організації співробітництва територіальних громад є Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад.

Всеукраїнську асоціацію сільських та селищних рад (далі – ВАССР)³ було створено з метою об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування щодо захисту прав і законних інтересів відповідних територіальних громад, розв'язання спільних для територіальних громад проблем, обміну досвідом, створення умов для більш ефективного здійснення повноважень місцевого самоврядування, а також надання методичної, правової та інформаційної допомоги органам місцевого самоврядування у здійсненні ними своїх повноважень. До складу ВАССР входять сільські та селищні ради, у т.ч. й об'єднаних територіальних громад, що представляють більш ніж 7000 територіальних громад, 10 млн. населення України, понад 80% селян, які через своїх представників підтримали її створення. На сьогоднішній день ВАССР – це 24 регіональні відділення та 12 виконавчих дирекцій в областях. Працює 4 профільних комісії, які беруть участь у обговоренні законодавчих ініціатив, реагують на звернення членів асоціації, активно співпрацюють з профільними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади.

ВАССР діє шляхом об'єднання та консолідації сільських та селищних рад у напрямку розбудови їхньої спроможності, підвищення ролі та забезпечення повсюдності місцевого самоврядування через відстоювання інтересів сільських територіальних громад та сприяння їх розвитку.

При Всеукраїнській асоціації сільських та селищних рад за підтримки спільного Проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток

³ Асоціація офіційно зареєстрована у Міністерстві юстиції України 5 вересня 2009 року. Офіційний Інтернет-сайт: <http://vassr.org>

орієнтований на громаду – III» створено Портал з управління знаннями – «KNOWLEDGE PORTAL». Його було створено з метою поширення набутих знань та обміну досвідом в реалізації різного роду проектів. Зокрема, за час роботи цього порталу було проведено 11 дистанційних навчальних курсів з найактуальніших питань в умовах здійснюваних реформ, у т.ч. щодо співробітництва територіальних громад. Навчання пройшли близько 1 тисячі осіб: здебільшого сільські голови, секретарі та представники депутатського корпусу.

За підтримки Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH при ВАССР діє Ресурсний центр з питань розвитку співробітництва територіальних громад. Стратегічною метою цього центру є створення умов для розвитку сільських територіальних громад через їх співробітництво, а також посилення інституційної спроможності кадрового персоналу об'єднаних громад в управлінні проектами та програмами, впровадження інноваційних інструментів та механізмів управління сільськими територіями в умовах проведення реформ місцевого самоврядування в Україні.

Завданнями ресурсного центру є надання заінтересованим територіальним громадам юридичної, методичної та консультативної допомоги щодо організації та реалізації проектів співробітництва. Сприяння впровадженню Закону України «Про співробітництво територіальних громад» здійснюється на основі проведеного моніторингу стану реалізації законодавства з питань співробітництва шляхом підготовки аналітичних та інформаційних звітів, розроблення пропозицій щодо його подальшого удосконалення в правовій та організаційній площині.

Завдяки здійснюваному комплексу аналітичних, нормопроєктувальних та інших робіт ресурсний центр здійснює інформаційну підтримку проектів співробітництва громад, поширює кращі практики співробітництва територіальних громад, організовує проведення семінарів, тренінгів та інших заходів з питань співробітництва.

Асоціація активно готує та реалізовує програми соціально-економічного розвитку сільських територій, створює ефективні моделі управління комунальною власністю територіальних громад в частині: водопостачання, енергозбереження та поводження з твердими побутовими відходами.

Партнерами ВАССР в реалізації ідей та програм виступають декілька національних вищих навчальних закладів та громадські організації. Крім того, асоціація співпрацює з низкою міністерств України, Товариством Червоного хреста України, міжнародними організаціями, які здійснюють свою діяльність в рамках «Східного партнерства» у т.ч. за напрямом «співробітництво територіальних громад».

2.5. Висновки

1. Правові засади співробітництва територіальних громад визначаються низкою нормативно-правових актів з рівним рівнем юридичної сили, які в достатній мірі унормовують суспільні відносини в частині, що стосуються організації та розвитку співробітництва територіальних громад.
2. У державній політиці щодо співробітництва територіальних громад спостерігається певне недооцінювання цього виду відносин між громадами, про що свідчить відсутність дієвих заходів стимулювання з боку держави.
3. Держава не використовує повною мірою заходи стимулювання, що визначені Законом України «Про співробітництво територіальних громад» (частиною 2 статті 15).
4. Асоціації органів місцевого самоврядування вживають достатніх заходів, спрямованих на покращення умов для організації співробітництва, однак вони, здебільшого залишаються недооціненими з боку переважної більшості територіальних громад.
5. Задля покращення умов для організації співробітництва асоціаціям органів місцевого самоврядування варто зосередити увагу на роз'яснювальній та просвітницькій кампаніях, зробивши акцент на консультаційну, юридичну та методичну підтримку громад як потенційних суб'єктів співробітництва.

2.6. Питання для самоконтролю

- ▶ **Що собою являють правові засади співробітництва територіальних громад та у чому полягає їх зміст?**
- ▶ **У чому полягає зміст державної політики щодо співробітництва територіальних громад?**

- ▶ Назвіть суб'єктів державної політики щодо співробітництва територіальних громад?
- ▶ У який спосіб забезпечується державна політика щодо співробітництва територіальних громад?
- ▶ Що є основним завданням державної політики щодо співробітництва територіальних громад?
- ▶ Що таке стимулювання співробітництва територіальних громад та у який спосіб його може здійснювати держава?
- ▶ Яке значення мають асоціації органів місцевого самоврядування у покращенні умов для організації співробітництва територіальних громад?

3. Правові форми співробітництва територіальних громад

3.1. Навіщо співробітництву територіальних громад потрібні правові межі?

Співробітництво як один із видів відносин між територіальними громадами врегульовується за допомогою низки нормативних актів. Сукупність таких актів визначає межі дозволеної та забороненої поведінки суб'єктів співробітництва в процесі його започаткування та реалізації. У такий спосіб законодавець здійснює цілеспрямований вплив на цей специфічний вид відносин територіальних громад з метою встановлення однакових «правил гри» для усіх суб'єктів, які вирішили вступити у співробітництво та його розвивати. Правові межі фактично є тим рубежем, поза яким суб'єкти відносин вже мали би керуватися не нормами права, а звичаями та традиціями.

Що стосується співробітництва, то його правові межі є достатніми, щоб суб'єкти відносин почували себе комфортно, і при необхідності могли врегулювати усі обопільно значимі стосунки за допомогою наявних в українському праві норм.

Основним нормативним актом, який формалізує відносини як потенційних, так і реальних суб'єктів співробітництва, а також визначає правові межі їх поведінки є Закон України «Про співробітництво територіальних громад». Цей

закон деталізував припис Конституції України (частина 3 статті 142), відповідно до якого територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

За відсутності згаданого вище закону, територіальним громадам було надто складно організувати співробітництво не тільки в бюджетній та податковій площині, але й визначити зміст форм співробітництва, перелік яких містить частина 3 статті 142 Конституції України, а також врегулювати інші стосунки без унормування їх спеціальним законом.

3.2. Правові форми співробітництва територіальних громад

Правова форма як юридична категорія являє собою зовнішній прояв діяльності компетентного органу, його посадових осіб чи інших учасників правовідносин, яка, по-перше, передбачена нормами права та йому відповідає, а по-друге, тягне за собою юридично значимі наслідки для учасників правовідносин.

В контексті співробітництва територіальних громад, його правовими формами можна назвати ті види співпраці громад, внутрішній зміст яких складає специфіка предмету домовленостей сторін відповідних договорів, що дозволяє відрізнити один договір від іншого. Чинний Закон України «Про співробітництво територіальних громад» передбачає п'ять форм співробітництва, зокрема:

- делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

- спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності - інфраструктурних об'єктів;

- утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів;

- утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

Кожна форма співробітництва має своє найменування, а її особливості унормовуються низкою відповідних правових норм, зміст яких викладено у відповідних структурних частинах цього посібника.

3.3. Вибір необхідної форми співробітництва

Кожна із п'яти форм співробітництва має свої особливості, за рахунок чого одна форма співробітництва відрізняється від іншої. Відрізняються вони, перш за все, метою. Так, у частині 1 статті 10 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» законодавець в загальних рисах окреслив мету співробітництва за такою формою як делегування виконання окремих завдань. Зокрема, він наголосив, що на підставі договору про співробітництво декілька суб'єктів співробітництва можуть делегувати одному із таких суб'єктів виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів, і це сприятиме забезпеченню виконання повноважень згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та підвищенню ефективності використання коштів місцевих бюджетів. Перелік завдань, що делегуються органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва обов'язково має бути зазначено у договорі за цією формою співробітництва у вигляді чітко сформульованих обов'язкових доручень, виконання яких покладається на одного із суб'єктів співробітництва.

Що стосується мети реалізації спільних проектів, то законодавець утримався від визначення мети цієї форми співробітництва, однак мету спільного проекту суб'єкти співробітництва обов'язково мають вказати у відповідному договорі, оскільки цього вимагає пункт 1 частини 1 статті 11 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Під метою спільного проекту необхідно розуміти перелік чітко сформульованих кінцевих результатів, для досягнення яких, власне й було організоване співробітництво.

Метою співробітництва за такою формою як спільне фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності є

забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад. Таке використання має відбуватися на основі спільного застосування наявних в одного із суб'єктів співробітництва об'єктів комунальної інфраструктури, що дозволить здійснювати на договірних засадах співробітництво у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності. Законодавець акцентує увагу на тій обставині, що ця форма співробітництва повинна відповідати вимогам Бюджетного кодексу України (частина 1 статті 12 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»).

Утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій як форма співробітництва має своєю метою реалізацію спільних інфраструктурних проектів і виконання функцій, що становлять спільний інтерес для зацікавлених територіальних громад. Для досягнення цієї мети суб'єкти співробітництва на підставі договору можуть утворювати спільні комунальні підприємства, установи та організації і спільно їх утримувати (частина 1 статті 12 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)..

Метою співробітництва, яке передбачає утворення спільного органу управління є спільне виконання визначених законом повноважень, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, економія коштів, необхідних для їх утримання (оптимізація чи зменшення видатків). В договорі про утворення спільного органу управління мету доцільно викласти більш конкретизовано.

Для того, щоб потенційні суб'єкти співробітництва могли обрати необхідну для себе форму співробітництва, потрібно визначитися із його кінцевою метою та завданнями, вирішення яких призведе до досягнення поставленої мети. Після цього необхідно порівняти зміст необхідної форми співробітництва для заінтересованих територіальних громад із формами співробітництва, визначених Законом України «Про співробітництво територіальних громад» (статті 10, 11, 12, 13 та 14). Якщо зміст необхідної форми співробітництва для потенційних суб'єктів співробітництва співпадає, наприклад, принаймні із двома формами співробітництва, визначених вищезазначеним законом, тоді варто розглянути питання щодо можливості укладення двох договорів про співробітництво, визначивши черговість їх укладення.

3.4. Види послуг, що можуть надаватися в межах співробітництва територіальних громад

Не зважаючи на ту обставину, що в Законі України «Про співробітництво територіальних громад» безпосередньо не вживається словосполучення «надання послуг», це ще не означає, що вони не можуть надаватися в межах співробітництва, організованого територіальними громадами.

Територіальні громади можуть об'єднувати свої ресурси, якщо це допомагає їм покращити ефективність своєї роботи, а разом з тим зробити й те, чого вони ніколи не змогли б досягнути поодиночі. Наприклад, вони можуть надавати нові послуги або підвищувати якість вже надаваних громадянам послуг. В Україні, на відміну від деяких країн Європейського союзу, не існує законодавчих вимог щодо надання певних послуг саме у форматі співробітництва. Однак, як свідчить практика застосування Закону України «Про співробітництво територіальних громад» існує ціла низка послуг, надавати які кожна територіальна громада самостійно (автономно) просто не в змозі. До таких послуг належить:

- організація повного циклу поводження із твердими побутовими відходами (збір, вивезення, сортування, захоронення);
- забезпечення транспортного сполучення, у т.ч. через будівництво інфраструктурних об'єктів;
- організація пасажирських перевезень за межі громади;
- забезпечення пожежної безпеки;
- надання дошкільної освіти;
- організація дозвілля та відпочинку тощо.

3.5. Висновки

1. Правові межі співробітництва в контексті сучасних потреб територіальних громад є достатніми для того, щоб суб'єкти відносин почували себе комфортно, і при необхідності могли врегулювати усі обопільно значимі стосунки за допомогою наявних в українському праві норм.

2. Чинний Закон України «Про співробітництво територіальних громад» передбачає п'ять форм співробітництва, кількість яких буде поступово збільшуватися, оскільки сьогодні вже існують інші можливі форми співробітництва, які поки що залишаються неунормованими.

3. Для правильного вибору форми співробітництва його потенційні суб'єкти спочатку мають визначитися із його кінцевою метою та завданнями, вирішення яких призведе до досягнення поставленої мети, а згодом порівняти зміст необхідної форми співробітництва для заінтересованих територіальних громад із формами співробітництва, визначених Законом України «Про співробітництво територіальних громад» (статті 10, 11, 12, 13 та 14).

3.6. Питання для самоконтролю

► Що необхідно розуміти під правовими межами співробітництва територіальних громад?

► Для чого існують правові межі та яким чином вони впливають на співробітництво територіальних громад?

► Що собою являють правові форми співробітництва територіальних громад?

► У чому полягає сутність правильного вибору необхідної форми співробітництва територіальних громад?

► Які види послуг можуть якісно надаватися в межах співробітництва територіальних громад?

4. Процедура організації співробітництва територіальних громад

4.1. Загальна інформація та поради

Організація співробітництва територіальних громад являє собою унормовану Законом України «Про співробітництво територіальних громад» процедуру, що складається із низки логічно послідовних та взаємодоповнюючих етапів, а саме:

- ініціювання співробітництва;

- вирішення питання щодо надання чи ненадання згоди на організацію співробітництва;
- розгляд отриманої пропозиції від ініціатора співробітництва про початок переговорів;
- утворення комісії та підготовка проекту договору про співробітництво;
- громадське обговорення проекту договору про співробітництво;
- схвалення проекту договору про співробітництво;
- укладення договору про співробітництво.

Кожний з перелічених етапів передбачає вчинення уповноваженими на те суб'єктами низки необхідних дій організаційного, розпорядчого та погоджувального характеру з метою досягнення проміжних та кінцевих цілей.

Проходження зазначених вище етапів є обов'язковим для організації усіх п'яти форм співробітництва, передбачених Законом України «Про співробітництво територіальних громад», зокрема:

- делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;

- спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності - інфраструктурних об'єктів;

- утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій - спільних інфраструктурних об'єктів;

- утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

Що стосується такої форми співробітництва як реалізація спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів, то потенційні суб'єкти співробітництва можуть не проходити процедури, визначені статтями 5-8 Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

Потенційні суб'єкти співробітництва, домовляючись про реалізацію спільного проекту можуть визначити інший обопільно зручний порядок підготовки проекту договору про співробітництво та юридичного оформлення співробітництва. Наприклад, вони можуть домовитися про створення комісії для підготовки проекту договору про співробітництво, а процедури, пов'язані із громадськими обговореннями проекту такого договору та його схвалення місцевими радами можуть не застосовувати.

Варто звернути увагу

Офіційному ініціюванню співробітництва має передувати формальна попередня домовленість потенційних суб'єктів майбутнього співробітництва з основних його питань.

Зокрема має бути попередньо визначено:

- ступінь затребуваності вирішення питань місцевого значення через організацію співробітництва із заінтересованими територіальними громадами;*
- форму, за якою організовуватиметься співробітництво;*
- роль кожного із суб'єктів співробітництва;*
- розмір витрат та джерела фінансування;*
- термін співробітництва та передбачувані вигоди тощо.*

Ігнорування цієї рекомендації може призвести до того, що потрачені час та зусилля як ініціатора організації співробітництва, так і його потенційних партнерів, будуть марними.

4.2. Ініціювання співробітництва територіальних громад

Ініціювання співробітництва полягає у тому, що зацікавлена територіальна громада виносить на розгляд місцевої (сільської, селищної, міської) ради пропозицію щодо ініціювання співробітництва з іншими територіальними громадами.

Іншими словами, ініціювання співробітництва – це активна дія уповноваженого законом суб'єкта, сутність якої полягає у тому, що на основі низки підготовчих дій та неофіційних попередніх домовленостей із посадовцями інших територіальних громад на розгляд відповідної ради виноситься пропозиція щодо ініціювання співробітництва.

Ініціатором співробітництва може бути лише визначене законом коло осіб: сільський, селищний, міський голова, депутати сільської, селищної, міської ради, члени територіальної громади (далі – ініціатор чи ініціатори співробітництва) у порядку місцевої ініціативи.

Перелік суб'єктів, які можуть бути ініціаторами співробітництва є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Це означає, що будь-хто інший окрім тих суб'єктів, що вказані у частині 1 статті 5 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» ініціаторами співробітництва не може бути.

Місцева ініціатива – це форма безпосередньої участі мешканців територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення шляхом внесення письмової пропозиції у визначеному законодавством порядку в сільську, селищну чи міську раду для розгляду та прийняття відповідного рішення в межах їхньої компетенції.

Підготовку пропозиції щодо ініціювання співробітництва повинен забезпечити ініціатор співробітництва.

Пропозиція щодо ініціювання співробітництва – це письмовий документ, який окрім таких звичних реквізитів як назва, дата подачі та підпис ініціатора, обов'язково повинен містити мету, обґрунтування доцільності співробітництва, інформацію про сферу його здійснення, форму та очікувані фінансові результати, а також інші необхідні для організації співробітництва умови. Інші необхідні для організації співробітництва умови формулюються ініціатором співробітництва в контексті пропонованої форми співробітництва та обсягу передбачуваних спільних дій, спрямованих на досягнення мети співробітництва.

4.3. Вирішення питання щодо надання чи ненадання згоди на організацію співробітництва територіальних громад

Сутність цього етапу полягає у тому, що сільська, селищна чи міська рада після отримання пропозиції про ініціювання співробітництва від ініціатора співробітництва зобов'язана вчинити низку законодавчо передбачених дій, а саме:

- доручити своєму виконавчому комітету з'ясувати доцільність внесеної пропозиції в контексті її відповідності інтересам та потребам територіальної громади;
- дати належний висновок.

Рішення про надання згоди на організацію співробітництва чи відмову в наданні такої згоди сільська, селищна, міська рада приймає на підставі отриманого висновку виконавчого комітету.

Це нове повноваження, яким сільські, селищні та міські ради були наділені у зв'язку із прийняттям 17 червня 2014 року Верховною Радою України Закон України «Про співробітництво територіальних громад». Так, частину першу статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» було доповнено пунктом 33¹. Відповідно до цього припису сільські, селищні, міські ради отримали повноваження «прийняття рішень щодо надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, суб'єктом якого є територіальна громада села, селища, міста, у формах, визначених статтею 4 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», щодо схвалення проекту договору про співробітництво та інших рішень, пов'язаних із здійсненням відповідно до зазначеного Закону співробітництва територіальних громад;».

Проте Закон України «Про співробітництво територіальних громад» не врегульовує випадки, коли треба робити попередні висновки стосовно відповідності інтересам та потребам територіальної громади пропозиції щодо ініціювання співробітництва, а виконавчий орган як такий відсутній.

У разі, якщо радою не було утворено виконавчий комітет, підготовку попереднього висновку може бути доручено декільком депутатам відповідної ради або іншим особам, фаховість яких не викликатиме сумнівів.

Поруч з цим, варто звернути увагу на ту обставину, що чинне законодавство не визначає строк, упродовж якого:

- виконавчий комітет має дати висновок за результатами вивчення пропозиції щодо ініціювання співробітництва;

- сільська, селищна, міська рада приймає рішення про надання згоди на організацію співробітництва чи відмову в наданні такої згоди з моменту отримання відповідного висновку її виконавчого комітету.

Не зважаючи на відсутність унормування цих двох строків, ради та виконавчі комітети рад мають бути зацікавленими в проходженні цих кроків в межах розумного мінімального відрізка часу.

Прийняте в установленому порядку сільською, селищною, міською радою рішення про надання згоди на організацію співробітництва є підставою для сільського, селищного, міського голови для початку переговорів між потенційними суб'єктами співробітництва про його організацію та утворення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво.

Сільський, селищний, міський голова, який представляє територіальну громаду, що виступає ініціатором співробітництва, надсилає іншим сільським, селищним, міським головам, які представляють відповідні територіальні громади – потенційних суб'єктів співробітництва пропозицію про початок переговорів з питань організації співробітництва.

4.4. Розгляд отриманої пропозиції від ініціатора організації співробітництва територіальних громад про початок переговорів

Сільська, селищна, міська рада після отримання пропозиції про початок переговорів з питань організації співробітництва приймає рішення, яким доручає відповідному сільському, селищному, міському голові упродовж 60 днів з дати надходження пропозиції про початок переговорів забезпечити:

- вивчення та оцінку отриманої пропозиції виконавчими органами сільської, селищної, міської ради щодо відповідності потребам територіальної громади;

- проведення громадського обговорення такої пропозиції;

- подання пропозиції на розгляд відповідної ради для прийняття рішення про надання згоди на організацію співробітництва та делегування представника

(представників) до комісії чи про відмову в наданні згоди на організацію співробітництва.

Не зважаючи на ту обставину, що на усі вищевказані дії закон відводить немалий термін – 60 днів, сільський, селищний, міський голова повинен знати, що це максимальна кількість часу, яку можна потратити на розгляд отриманої пропозиції. Тому, для оптимізації процесу розгляду пропозиції варто орієнтуватися на значно менший термін часу, аніж це передбачено законом. Винятком може бути необхідність ретельного вивчення та оцінки отриманої пропозиції, що супроводжуються почерговим залученням декількох фахівців з різних галузей знань.

Сільський, селищний, міський голова в межах строку, визначеного частиною другою статті 6 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» має забезпечити своєчасне подання пропозиції на розгляд відповідної ради. Пропозиція подається разом із документами, що засвідчують результати її вивчення та оцінки, проведення громадського обговорення.

За результатами розгляду поданих відповідним головою документів сільська, селищна, міська рада повинна ухвалити одне із двох можливих рішень, а саме:

- про надання згоди на організацію співробітництва та делегування представника (представників) до комісії;
- про відмову в наданні згоди на організацію співробітництва.

Варто знати

Потенційний суб'єкт співробітництва, який отримав пропозицію про початок переговорів в ході організації співробітництва має провести громадські обговорення два рази: перший раз – для обговорення отриманої пропозиції від ініціатора співробітництва, яка була вивчена та отримала відповідну оцінку; другий – для обговорення проекту договору про співробітництво, підготовленого комісією (частина друга статті 6, частина перша статті 8 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»).

4.5. Утворення комісії та підготовка проекту договору про співробітництва територіальних громад

Склад комісії затверджується спільним розпорядженням сільських, селищних, міських голів, що представляють територіальні громади - суб'єктів співробітництва. Основною метою, з якою утворюється комісія є підготовка проекту договору про співробітництво. На його підготовку закон відводить термін, що не повинен перевищувати 60 днів, починаючи з дати утворення такої комісії.

Організаційне забезпечення діяльності комісії здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад – суб'єктів співробітництва. Якщо радою не утворювався виконавчий комітет, то організаційне забезпечення діяльності комісії має здійснювати відповідна рада або уповноважена нею особа.

Формою роботи комісії мають бути засідання, що проводяться за рішенням її голови.

Під час засідання представники потенційних суб'єктів співробітництва повинні вести переговори, основний зміст яких має полягати у досягненні домовленостей з усіх ключових питань майбутнього співробітництва.

Делеговані представники потенційних суб'єктів співробітництва головують на засіданні комісії по чергово. Для забезпечення по черговості головування на кожному засіданні комісії делеговані представники можуть домовитися про те, що головуючий підлягає заміні через певну кількість часу (наприклад, через кожні 45 чи 60 хвилин) або після розгляду кожного питання, винесеного на порядок денний засідання. Якщо обирається другий спосіб заміни головуючого, то на порядок денний засідання комісії варто виносити таку кількість питань, що є пропорційною кількості потенційних суб'єктів співробітництва.

Усі прийняті комісією рішення на засіданні повинні оформлятися протоколом, який підписується головуючим на засіданні та секретарем. На кожне засідання комісії варто виносити питання, окреме погодження якого в сукупності з іншими погодженими питаннями полегшить підготовку проекту договору про співробітництво в цілому.

Підготовка проекту договору про співробітництво полягає у тому, що потенційні суб'єкти співробітництва, використовуючи відповідну примірну форму договору, визначену Мінрегіоном (наказ № 233 від 27.08.2014 р.), домовляються про:

- усі істотні умови договору, які визначені статтями 9-14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» (залежно від обраної форми співробітництва);
- інші умови, які потенційні суб'єкти співробітництва вирішили зафіксувати у договорі.

Це має відбуватися шляхом внесення у вільні місця примірної форми договору інформації, про зміст якої потенційні суб'єкти співробітництва домовилися під час засідань утвореної комісії для підготовки проекту договору про співробітництво.

Якщо майбутні сторони співробітництва вважають за доцільне прописати у договорі положення, які не передбачені Примірними формами, їх можна розмістити у розділах договору із відповідними назвами таких розділів.

Рекомендується на кожне заплановане засідання комісії виносити ті питання, які є співзвучними із предметом відповідного договору, залежно від обраної форми співробітництва.

Факт завершення підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад має бути зафіксовано у протоколі підсумкового засідання комісії, а самого тексту – у відповідному додатку до протоколу. Протокол та додаток до нього із текстом проекту договору мають бути скріплені підписами делегованих до комісії представників відповідних територіальних громад.

Необхідно пам'ятати

Комісія припиняє свою діяльність з дати набрання чинності договором про співробітництво або прийняття кожною сільською, селищною, міською радою рішення про припинення організації співробітництва (див. частину шосту статті 7 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»).

4.6. Громадське обговорення проекту договору про співробітництва територіальних громад

Громадське обговорення необхідно розглядати не лише як найпоширенішу форму з'ясування громадських настроїв мешканців територіальної громади, що стосуються важливих питань її життєдіяльності, але і як:

- інструмент ознайомлення громадян із текстовою частиною майбутнього документу, яким виступає проект договору про співробітництво територіальних громад.
- можливість для мешканців громади висловити свої зауваження та пропозиції щодо змісту текстової частини проекту такого договору.

Проведення громадського обговорення проекту договору про співробітництво територіальних громад має бути забезпечено сільськими, селищними, міськими головами упродовж 15 днів після підсумкового засідання комісії з підготовки проекту такого договору.

Не зважаючи на відсутність у чинному Законі України «Про співробітництво територіальних громад» процедури проведення громадського обговорення проекту договору про співробітництво територіальних громад, сільські, селищні, міські голови повинні керуватися раніше прийнятими відповідними радами місцевими нормативно-правовими актами, які визначають порядок проведення громадських обговорень та громадських слухань. Якщо ж такий місцевий нормативно-правовий акт відсутній, то його необхідно підготувати та затвердити на більш ранній стадії процесу організації співробітництва.

Наприклад, ініціатору організації співробітництва доцільно затвердити положення про порядок проведення громадських обговорень та громадських слухань на засіданні відповідної ради, яка розглядатиме питання про надання згоди на організацію співробітництва.

Що стосується громад, які отримали пропозицію про початок переговорів з питань організації співробітництва, то положення про порядок проведення громадських обговорень та громадських слухань необхідно затверджувати на засіданні ради, на якому розглядається отримана пропозиція від ініціатора співробітництва. За таких обставин, цілком доречним буде сприйматися

рішення ради про доручення сільському, селищному, міському голові забезпечити вивчення, оцінку виконавчими органами сільської, селищної, міської ради щодо відповідності потребам територіальної громади отриманої пропозиції, проведення громадського обговорення такої пропозиції (див. частину другу статті 6 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»), а також затвердження самого положення про порядок проведення громадських обговорень та громадських слухань.

Варто пам'ятати

Ухвалення сільською, селищною, міською радою порядку проведення громадських обговорень та громадських слухань може стати у нагоді при вирішенні органом місцевого самоврядування й інших важливих питань життєдіяльності громади, оскільки такий місцевий нормативно-правовий акт розрахований на багаторазове використання.

4.7. Схвалення проекту договору про співробітництва територіальних громад

Після проведення громадського обговорення підготовленого комісією проекту договору про співробітництво, сільські, селищні, міські голови зобов'язані внести питання про схвалення проекту такого договору на розгляд відповідних рад.

Зважаючи, що Закон України «Про співробітництво територіальних громад» не встановлює строк, упродовж якого повинно вноситися таке питання, сільські, селищні, міські голови мають бути зацікавлені у якомога швидшій подачі необхідного пакету документів (проект договору з необхідними додатками, протокол громадських обговорень тощо). Це пояснюється тією обставиною, що рішення про схвалення проекту договору про співробітництво сільськими, селищними, міськими радами має бути прийнято упродовж 30 днів з дати проведення громадського обговорення проекту відповідного договору.

Схвалення проекту договору про співробітництво сільськими, селищними, міськими радами є підставою для укладення відповідними сільськими, селищними, міськими головами договору про співробітництво.

4.8. Укладення договору про співробітництва територіальних громад

Укладення договору про співробітництво передбачає підписання сільськими, селищними, міськими головами від імені сільської, селищної, міської ради його основної текстової частини та необхідних додатків, а також скріплення їх мокрими печатками.

Кожен із суб'єктів співробітництва має отримати один примірник договору про співробітництво.

Для підпису представниками потенційних суб'єктів співробітництва має готуватися така кількість примірників договору про співробітництво, яка є на один більше, аніж кількість самих суб'єктів співробітництва. Це потрібно для того, щоб визначена у договорі сторона такий примірник договору після його підписання усіма представниками суб'єктів співробітництва передала для внесення до реєстру про співробітництво територіальних громад, ведення якого здійснює Мінрегіон відповідно до Порядку формування та забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад, затвердженого власним наказом від 15.08.2014 р. № 225. За цим посиланням можна відстежувати, які договори Мінрегіоном було внесено до реєстру про співробітництво територіальних громад (<http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/reyestr/>).

Укладення договору про співробітництво доцільно проводити в урочистій обстановці в присутності запрошених гостей та представників ЗМІ.

Для забезпечення відкритості та прозорості співробітництва сільським, селищним, міським головам доцільно розмістити фотокопію підписаного договору про співробітництво на відповідних інформаційних стендах сільських, селищних, міських рад та офіційних Інтернет-ресурсах. Оприлюднення тексту підписаного договору про співробітництво сприятиме посиленню довіри до

органів місцевого самоврядування, а також нівелюватиме різного роду чутки про ділову репутацію відповідного сільського, селищного, міського голови.

Необхідно звернути увагу

Договір про співробітництво набирає чинності через 10 днів з дати його укладення з урахуванням вимог бюджетного законодавства, якщо суб'єкти співробітництва не домовились про інші строки.

4.9. Висновки

1. Організація співробітництва територіальних громад складається із низки логічно послідовних та взаємодоповнюючих етапів, кожний з яких передбачає вчинення уповноваженими на те суб'єктами низки необхідних дій організаційного, розпорядчого та погоджувального характеру з метою досягнення проміжних та кінцевих цілей. Такими етапами є:

- ініціювання співробітництва;
- вирішення питання щодо надання чи ненадання згоди на організацію співробітництва;
- розгляд отриманої пропозиції від ініціатора співробітництва про початок переговорів;
- утворення комісії та підготовка проекту договору про співробітництво;
- громадське обговорення проекту договору про співробітництво;
- схвалення проекту договору про співробітництво;
- укладення договору про співробітництво.

2. Громадське обговорення як етап організації співробітництва проводиться:

- ініціатором співробітництва - один раз (проекту договору про співробітництво);
- іншими потенційними суб'єктами співробітництва – двічі (отриманої пропозиції про організацію співробітництва та проекту договору про

співробітництво).

3. Дотримання потенційними суб'єктами співробітництва вимог Закону України «Про співробітництво територіальних громад» щодо організації співробітництва та його здійснення може забезпечуватися за допомогою поетапної процедури, запропонованою цим посібником.

4.10. Питання для самоконтролю

- ▶ Скільки етапів мають пройти потенційні суб'єкти, щоб організувати співробітництво? Назвіть ці етапи.
- ▶ При організації якої форми співробітництва його потенційні суб'єкти можуть не проходити процедури, визначені статтями 5-8 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»?
- ▶ Упродовж якого строку сільський, селищний, міський голова з дати надходження пропозиції про початок переговорів забезпечити вивчення та оцінку отриманої пропозиції, провести її громадське обговорення та подання такої пропозиції на розгляд відповідної ради?
- ▶ Яким розпорядчим документом затверджується склад комісії для підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад?
- ▶ Упродовж якого строку комісія має підготувати проект договору про співробітництво територіальних громад?
- ▶ Скільки днів відводить закон сільським, селищним, міським головам на забезпечення проведення громадського обговорення проекту договору про співробітництво територіальних громад після підсумкового засідання комісії з підготовки проекту такого договору?
- ▶ Що є підставою для укладення відповідними сільськими, селищними, міськими головами договору про співробітництво?
- ▶ Яка кількість примірників договору про співробітництво має готуватися для підпису представниками потенційних суб'єктів співробітництва?

5. Фінансування співробітництва територіальних громад

5.1. Вибір фінансової бази та її значення для співробітництва територіальних громад

Вибір фінансової бази для співробітництва територіальних громад є однією із важливих складових, які мають безпосередній вплив на успішність організованого співробітництва. Питання вибору фінансової бази має бути вирішено потенційними суб'єктами співробітництва на стадії, що передують ініціюванню співробітництва. Адже правильний вибір фінансової бази забезпечуватиме не лише спільне вирішення нагальних потреб територіальних громад-суб'єктів співробітництва, але й демонструватиме об'єктивні переваги співробітництва як способу акумуляції ресурсів, обсяг яких для вирішення територіальною громадою переважної більшості питань місцевого значення виявиться недостатнім. У цьому і полягають основні переваги співробітництва у порівнянні із вирішенням своїх проблем кожною громадою самостійно. В протилежному випадку, навіть за наявності відповідних фінансових ресурсів, не завжди є економічний сенс самотужки щось вирішувати без залучення ресурсів сусідніх територіальних громад, оскільки можна отримати вирішення певного питання з економічно недоцільними наслідками. Наприклад, нераціональним буде будівництво сортувального пункту твердих побутових відходів вартістю у декілька мільйонів гривень для потреб лише однієї громади, де мешкає 300-400 осіб.

Без сумніву, співробітництво територіальних громад має свої економічні переваги, зміст яких впливає із правильного вибору фінансової бази для співробітництва і полягає у тому, що:

- справляє позитивний вплив на практику менеджменту у відповідних органах місцевого самоврядування, оскільки кожний партнер намагається переймати успішний практичний досвід інших учасників співробітництва;
- сприяє розвитку нової економічної культури, заснованої на співробітництві, що є особливо важливим у тих випадках, коли керівництво відповідних громад не є економістами за фахом;

- відкриває нові можливості у процесі подачі спільних заявок як до внутрішніх, так і зовнішніх донорських організацій, що у свою чергу може сприяти виробленню необхідних інструментів для співпраці територіальних громад з державними, приватними, громадськими інституціями та організаціями;

- може надавати посадовим особам відповідних органів місцевого самоврядування більше часу для зосередження на стратегічних завданнях, оскільки другорядні питання іноді можуть вирішуватися завдяки організованому співробітництву;

- може сприяти зниженню рівня корупції та підвищенню прозорості у фінансовій сфері діяльності відповідних органів місцевого самоврядування;

- може створювати додаткові можливості для залучення громадських організацій, експертів та місцевих активістів до розв'язання проблем місцевого значення;

- може робити доступним та ефективним для декількох учасників співпраці те, що ніколи не було б доступним та ефективним для кожного з них окремо.

5.2. Фінансовий менеджмент як інструмент забезпечення співробітництва територіальних громад

Фінансовий менеджмент співробітництва територіальних громад можна визначити як процес управління щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів суб'єктів співробітництва та оптимізації їх джерел.

Оптимізація⁴ джерел фінансових ресурсів може передбачати поступове заміщення бюджетних коштів, якими громади фінансують співробітництво, коштами з інших позабюджетних джерел.

Матеріальною основою фінансового менеджменту співробітництва є реальний стан грошового обігу як частини економічного процесу, що супроводжується певними платежами та розрахунками.

⁴ Оптимізація розглядається як процес надання фінансовим ресурсам найвигідніших характеристик.

Здійснення фінансового менеджменту зумовлено, необхідністю досягнення, принаймні, декількох цілей:

- мінімізації обсягів власних фінансових ресурсів, що спрямовуються на забезпечення організованого територіальними громадами співробітництва;

- забезпечення своєчасності фінансування організованого співробітництва;

- максимізації ефекту від співробітництва, зміст якого визначено предметом відповідного договору. В першу чергу, це стосується договорів про співробітництво, розрахованих не на короткострокове досягнення мети співробітництва (зазвичай, такими є договори про реалізацію спільного проекту), а тих, що передбачають відносини між територіальними громадами упродовж декількох років.

Фінансовий менеджмент співробітництва територіальних громад має виконувати такі функції:

- формування необхідного обсягу фінансів для забезпечення організованого співробітництва (накопичувальна);

- здійснення своєчасних та регулярних платежів (розподільна);

- моніторинг ефективності (контрольна).

Формування необхідного обсягу фінансів для забезпечення організованого співробітництва здійснюється шляхом передбачення у відповідному бюджеті необхідних статей видатків та/чи укладення угоди про отримання безповоротної фінансової та іншої допомоги.

Здійснення своєчасних та регулярних платежів є логічним продовженням попередньої функції та забезпечується шляхом дотримання фінансової дисципліни з боку суб'єктів співробітництва.

Контрольна функція проявляє себе у систематичному здійсненні необхідних спостережень за кількісними та якісними характеристиками співробітництва, аналіз та узагальнення яких дозволить зробити висновки щодо ефективності організованого територіальними громадами співробітництва.

Для здійснення фінансового моніторингу та виконання інших завдань, що випливають із договірних зобов'язань, суб'єктам співробітництва доцільно

створити робочу групу, визначити її кількісний склад, а також порядок діяльності, періодичність засідань та форму фіксації отриманої інформації тощо. Це дозволить своєчасно виявляти поточні проблеми співробітництва та оперативно їх вирішувати.

5.3. Фінансування співробітництва територіальних громад

Частиною 1 статті 16 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» передбачено, що фінансування співробітництва здійснюється за рахунок коштів:

- місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва;

- самооподаткування;

- інших не заборонених законодавством джерел, зокрема, державного бюджету, міжнародної технічної та фінансової допомоги, кредитних ресурсів.

Як засвідчує практика залучення територіальними громадами коштів для фінансування співробітництва, найпоширенішим джерелом виступають кошти місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва.

Відповідно до пункту двадцять шостого частини першої статті 2 Бюджетного кодексу України місцевими бюджетами є бюджети місцевого самоврядування. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) визначає як план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Що стосується фінансування співробітництва за рахунок коштів самооподаткування, то ця опція в Україні досі залишається незатребуваною.

Під самооподаткуванням сьогодні в Україні розуміється форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру (абзац двадцять третій статті 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Це означає, що поняття «самооподаткування» як джерело фінансування співробітництва має бути додатково розтлумачено на нормативному рівні.

Сподіватимемося, що аналізоване поняття буде розкрито, принаймні, в очікуваній постанові Кабінету Міністрів України щодо порядку державного стимулювання співробітництва.

Поруч з цим, останніми роками в Україні набуває поширення фінансування співробітництва за рахунок коштів міжнародної технічної та фінансової допомоги. Здебільшого, воно здійснюється донорськими організаціями, присутніми в Україні. Зокрема, для суб'єктів співробітництва придбаваються техніка та обладнання з наступною передачею на безкоштовній основі відповідно до приписів Цивільного кодексу України або на умовах співфінансування, де «левова» частка належить донору. Зокрема, Швейцарсько-українським проектом «Підтримка децентралізації влади в Україні» DESPRO та Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH упродовж останніх років зроблено великий внесок у справу фінансової та матеріальної підтримки територіальних громад низки областей України, що полягало у придбанні техніки для полігонів твердих побутових відходів, сміттєвозів, контейнерів та іншого необхідного устаткування.

Частина друга статті 16 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» закріпила припис, згідно із яким фінансування заходів співробітництва розпочинається з наступного бюджетного періоду. Як цю норму необхідно розуміти?

Відповідно до частини першої статті 3 Бюджетного кодексу України бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду.

На практиці це має означати наступне: якщо суб'єкти співробітництва погодили між собою усі необхідні заходи та закріпили їх у відповідному договорі, то вони можуть бути профінансовані не раніше початку наступного бюджетного періоду. Наприклад, якщо сторони підписали договір про співробітництво 02 січня 2017 року, то передбачені ним заходи можуть бути профінансовані не раніше 01 січня 2018 року.

З огляду на реальний зміст наведеного вище нормативного припису, частина 2 статті 16 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» потребує внесення змін. Вказану норму необхідно сформулювати із таким змістом, щоб суб'єкти співробітництва, які уклали договір про співробітництво, наприклад, у першому півріччі, могли у другому півріччі внести зміни до місцевого бюджету та профінансувати відповідні заходи співробітництва.

5.4. Висновки

1. Правильний вибір фінансової бази забезпечує не лише спільне вирішення нагальних потреб територіальних громад-суб'єктів співробітництва, але й демонструє об'єктивні переваги співробітництва як способу акумуляції ресурсів, обсяг яких для вирішення територіальною громадою переважної більшості питань місцевого значення виявиться недостатнім.
2. Співробітництво територіальних громад має свої економічні переваги, зміст яких впливає із правильного вибору для нього відповідної фінансової бази.
3. Чинна редакція частини 2 статті 16 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» не сприяє своєчасному фінансуванню заходів співробітництва, у зв'язку із чим потребує невідкладних законодавчих змін.

5.5. Питання для самоконтролю

- ▶ **Що собою являє вибір фінансової бази для співробітництва територіальних громад та у чому полягає її значення?**
- ▶ **Які економічні переваги має співробітництво територіальних громад, зміст яких впливає із правильного вибору фінансової бази для співробітництва?**
- ▶ **Що таке фінансовий менеджмент та які функції він виконує у забезпеченні співробітництва територіальних громад?**
- ▶ **З яких джерел може фінансуватися співробітництва територіальних громад?**
- ▶ **У зв'язку із якими обставинами частину 2 статті 16 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» необхідно піддати законодавчим змінам?**

6. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ПРИМІРНИХ ФОРМ ДОГОВОРІВ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Основні положення та терміни

У цих Практичних рекомендаціях вживаються терміни та поняття у такому значенні:

- договір про співробітництво – договір про умови співробітництва територіальних громад, що визначає форму співробітництва, зобов'язання та відповідальність сторін - суб'єктів співробітництва, джерела та обсяги його фінансування;
- співробітництво територіальних громад – відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах у визначених цим Законом формах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень;
- спільний проект – комплекс спільних заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших не заборонених законодавством джерел і спрямовані на соціально-економічний, культурний розвиток територій.
- Примірні форми договорів про співробітництво територіальних громад (далі – Примірні форми договорів) – затверджені наказом Мінрегіону від 27.08.2014 р. № 233 форми договорів для використання їх як зразка при підготовці проектів договорів про співробітництво територіальних громад за передбаченими законом п'ятьма формами співробітництва.

II. ВИМОГИ ДО ДОГОВОРІВ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ ПІДГОТОВКИ

1. Загальні вимоги до договорів про співробітництво територіальних громад

Назви договорів доцільно вказувати, здебільшого так, як це запропоновано в Примірних формах договорів з деякими винятками. Зокрема, це стосується назв договорів за другою, третьою та четвертою формою співробітництва. Так, замість «ДОГОВІР ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНИХ ПРОЕКТІВ» необхідно зазначати «ДОГОВІР ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНОГО ПРОЕКТУ». У назві договору за третьою та четвертою формою співробітництва необхідно в однині зазначити, що має спільно фінансуватися (утримуватися) чи спільно утворюватися – комунальне підприємство, комунальна установа чи комунальна організація.

Наявний над назвою договору напис із текстом «ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 27.08.2014 року № 233» необхідно видалити.

Не потрібно вказувати в назві договору найменування району і області, до складу яких входять відповідні населені пункти, а також найменування спільного проекту чи комунального підприємства, що буде спільно фінансуватися (утримуватися) суб'єктами співробітництва. Для цього існують інші частини договору, де таку інформацію необхідно буде вказати згідно із затвердженими Примірними формами договорів. Ігнорування цієї поради призведе до перенаповнення договору інформацією, що дублюватиме вже наявну інформацію в інших частинах договору.

У вступній частині (преамбулі) будь-якого договору, незалежно від форми співробітництва необхідно зазначити:

- місце укладення договору, тобто назву відповідного населеного пункту, та дату укладення договору, яка має складатися із числа, місяця та року;

- найменування територіальних громад – суб'єктів співробітництва із назвами населених пунктів (району і області, до складу яких входять такі населені пункти), прізвищ, імен та по-батькові голів відповідних рад із присвоєнням кожному суб'єкту співробітництва договірною імені – Сторона-1, Сторона-2, Сторона-3 тощо.

Відповідно до частини 1 статті 3 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» суб'єктами співробітництва можуть бути виключно територіальні громади сіл, селищ, міст, яке ними здійснюється через сільські, селищні та міські ради. Перелік потенційних суб'єктів співробітництва є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Частиною 1 статті 9 зазначеного вище закону також встановлено, що співробітництво здійснюється відповідно до договорів про співробітництво, укладених згідно із законами сільськими, селищними, міськими головами від імені сільської, селищної, міської ради після схвалення їх проектів сільськими, селищними, міськими радами. Це означає, що кожна територіальна громада має вступати у договірні відносини з іншими громадами індивідуально. З огляду на ці обставини, неприпустимим є укладення декількома територіальними громадами сіл чи селищ договору про співробітництво через районну раду або коли однією із сторін договору виступає районна рада чи місцева державна адміністрація.

В заключній частині договору «ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ ТА ПІДПИСИ СТОРІН» необхідно вказати:

- найменування кожної ради, її юридичну адресу, включаючи поштовий індекс, номери засобів телефонного зв'язку, а також адресу електронної пошти (за наявності);

- банківські реквізити (номер рахунку в територіальному органі Держказначейства) кожної ради;

- посаду кожного голови як підписанта договору із зазначенням його прізвища та ініціалів;

- дату підписання договору, якщо вона буде відрізнятися від тієї, що вказана після назви договору. Дата має складатися із числа, місяця та року. У випадку, якщо підписання договору про співробітництво буде здійснюватися у різні дні, то для зазначення дати підписантами від руки, варто залишити необхідні вільні поля. У разі, якщо передбачається підписання договору в один і той же день, то додатково зазначати дату в цій частині договору про співробітництво не потрібно.

Заповнюючи необхідним текстом вільні місця пунктів проекту договору, потрібно видаляти текст, що розміщено значно меншим розміром шрифту під лініями пустих рядків чи їх частин.

Аркуші договору про співробітництво територіальних громад повинні мати наскрізну нумерацію. На першому аркуші цифру «1» можна не зазначати.

2. Підготовка договорів про співробітництво територіальних громад у формі делегування виконання окремих завдань

ПРИМІРНА ФОРМА ДОГОВОРУ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ ДЕЛЕГУВАННЯ ВИКОНАННЯ ОКРЕМИХ ЗАВДАНЬ

_____ 20__ року
(місце укладення)

Територіальна громада _____
(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,
(найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-1, та територіальна громада

_____ (найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,
(найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-2, а разом іменуються Сторони або суб'єкти співробітництва, уклали цей Договір про таке.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Передумовою підписання цього Договору є те, що Сторони під час підготовки його проекту дотримувалися вимог, визначених статтями 5-9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

1.2. Підписанням цього Договору Сторони підтверджують, що інтересам кожної з них відповідає спільне і узгоджене співробітництво у формі делегування виконання окремих завдань з передачею відповідних ресурсів.

1.3. У процесі співробітництва Сторони зобов'язуються будувати свої взаємовідносини на принципах законності, добровільності, рівноправності, прозорості та відкритості, взаємної вигоди та відповідальності за результати співробітництва.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. З метою виконання повноважень відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад», _____, а також вирішення

(назва нормативно-правового акта (ів) у відповідній сфері (ах) у разі наявності)

питань місцевого значення та підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів Сторона-1 делегує Стороні-2 виконання таких завдань:

2.1.1. _____.

(ззначається перелік повноважень, що делегуються суб'єкту співробітництва, відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», інших законів з посиланням на відповідну статтю, пункт закону)

2.2. Виконання завдань, визначених у пункті 2.1. цього Договору, делегується строком на _____, починаючи із _____ 20__ року.

(строк делегування у роках)

(дата, яка визначає початок дії цього Договору)

3. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ДЕЛЕГОВАНИХ ЗАВДАНЬ, ЇХ ФІНАНСУВАННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ

3.1. Вимоги до виконання Стороною-2 завдань, визначених у пункті 2.1. цього Договору:

3.1.1. _____.

(наводяться вимоги до завдань)

3.2. Фінансування виконання делегованих завдань здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

3.3. Обсяг коштів місцевого бюджету Сторони-1, що передаються місцевому бюджету Сторони-2 для виконання завдань, визначених у пункті 2.1. цього Договору, становить _____.

(вказується сума коштів, яка буде передана Стороною-1 для забезпечення виконання Стороною-2 завдань, визначених пунктом 2.1. цього Договору)

3.4. Сторона-2 _____ звітує перед Стороною-1 про стан виконання

(зазначається порядок та період звітування)

завдань, визначених у пункті 2.1. цього Договору, та про використання коштів переданих для їх виконання шляхом подання Стороні-1 звіту за формою, наведеною у додатку до цього Договору.

3.5. _____ рада подає до Мінрегіону відповідно до статті 17

(найменування суб'єкта співробітництва)

Закону України «Про співробітництво територіальних громад» звіт про здійснення співробітництва, передбаченого цим Договором.

4. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ

4.1. Цей Договір набирає чинності з _____.

(зазначається дата, з якої набирає чинності Договір, відповідно до вимог статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

4.2. Зміни та/чи доповнення до цього Договору допускаються лише за взаємною згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

4.3. Внесення змін та/чи доповнень до цього Договору здійснюється в тому ж порядку як і його укладення.

5. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ

5.1. Цей Договір припиняється у разі:

5.1.1 закінчення строку його дії;

5.1.2 досягнення цілей співробітництва;

5.1.3 невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

5.1.4 відмови від співробітництва однієї із Сторін, відповідно до умов цього Договору, що унеможлиблює подальше здійснення співробітництва;

5.1.5 банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

5.1.6 нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності цим Договором;

5.1.7 прийняття судом рішення про припинення співробітництва.

5.2. Припинення співробітництва здійснюється за згодою Сторін в порядку, визначеному Законом України «Про співробітництво територіальних громад», та не повинно спричиняти зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг.

5.3. Припинення співробітництва Сторони оформляють відповідним договором у кількості _____ примірників, кожен з яких має однакову юридичну

(зазначається кількість примірників договору)

силу.

Один примірник договору про припинення співробітництва _____ рада

(найменування суб'єкта співробітництва)

надсилає Мінрегіону упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

6.1. Усі спори, що виникають між Сторонами з приводу виконання умов цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами, а у випадку недосягнення згоди між ними – у судовому порядку.

6.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України.

6.3. Сторона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язань за цим Договором, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок дії непереборної сили або випадку.

6.4. У разі виникнення обставин, зазначених у пункті 6.3 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання, передбачені цим Договором, повідомляє іншу Сторону про настання, прогнозований термін дії та припинення вищевказаних обставин не пізніше _____ днів з дати їх настання і припинення.

(зазначається строк)

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє Сторону права на звільнення від виконання своїх зобов'язань у зв'язку із виникненням обставин, зазначених у пункті 6.3 цього Договору.

7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням цього Договору і не врегульовані ним, регулюються нормами чинного законодавства України.

7.2. Цей Договір укладений на _____ аркушах у кількості _____ примірників, з

(зазначається кількість аркушів)

(зазначається кількість примірників)

розрахунку по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для Мінрегіону, які мають однакову юридичну силу.

7.3. _____ рада надсилає один примірник
(найменування суб'єкта співробітництва)

цього Договору до Мінрегіону для внесення його до реєстру про співробітництво територіальних громад упродовж _____ робочих днів після підписання

(зазначається строк)

його Сторонами.

8. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ ТА ПІДПИСИ СТОРІН

Сторона-1:

Сторона-2:

Юридична адреса:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

За цією формою співробітництва для забезпечення виконання повноважень згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва на підставі договору про співробітництво можуть делегувати одному із суб'єктів співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів.

Частина 2 статті 10 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначила перелік обов'язкових елементів текстової частини договору про співробітництво в частині делегування виконання окремих завдань. Такими елементами є:

- перелік завдань, що делегуються органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва;

- найменування органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва, якому делегуються завдання інших органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;

- найменування органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, які делегують завдання відповідному органу місцевого самоврядування одного із суб'єктів співробітництва;

- вимоги до виконання органом місцевого самоврядування одного із суб'єктів співробітництва делегованих іншими суб'єктами співробітництва завдань;

- обсяг коштів місцевих бюджетів, що передаються місцевому бюджету органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва на виконання делегованих завдань;

- строк, на який делегуються завдання;

- форму і порядок звітування про стан виконання та фінансування делегованих завдань;
- порядок припинення договору та розв'язання спорів під час його виконання.

Певна частина перерахованих вище елементів в Примірній формі договору прописані, а деякі з них потребують додаткового внесення, для чого були залишені вільні рядки.

Так, в пункті 2.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» до зазначених законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про співробітництво територіальних громад» необхідно додатково вказати у разі наявності такого, нормативно-правовий акт, що унормовує суспільні відносини у відповідній сфері. Наприклад, якщо делегуються виконання завдань щодо забезпечення дошкільної освіти дітей дошкільного віку, то варто також зазначити й Закон України «Про дошкільну освіту». Якщо ж делегується виконання завдань щодо інтегрованого поводження з побутовими відходами на території певних рад, то додатково потрібно вказати закони із спеціальним предметом правового регулювання, якими є закони «Про відходи» та «Про благоустрій населених пунктів». Також можна вказувати акти Президента України та/чи Кабінету Міністрів України, за умови, що такі існують і врегульовують певні види відносин, визначені законами України.

У підпункті 2.1.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» варто вказати перелік завдань, що делегуються органу місцевого самоврядування суб'єкта співробітництва, які мають являти собою список чітко сформульованих обов'язкових доручень, виконання яких покладається на одного із суб'єктів співробітництва. Зазначаючи перелік завдань, необхідно послатися на норму закону, яка передбачає наявність у відповідного суб'єкта співробітництва повноваження, що дозволяє його делегувати. Під час підготовки проекту договору члени комісії повинні цей підпункт сформулювати таким чином, щоб його зміст:

- відображав обсяг делегованих завдань;
- однозначно тлумачився, тобто був би зрозумілим для усіх сторін майбутнього співробітництва і не потребував би в подальшому додаткового з'ясування.

Формулюючи пункт 2.2., використовуючи Примірну форму договору, треба зазначити в роках строк, на який делегуються завдання та дату (число, місяць, рік), починаючи з якої, вказаний строк буде обчислюватися.

У пункті 3.1. розділу «3. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ДЕЛЕГОВАНИХ ЗАВДАНЬ, ЇХ ФІНАНСУВАННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ» необхідно навести перелік вимог, що пред'являються до виконання делегованих завдань. Такий перелік може містити сукупність кількісних та/чи якісних характеристик, які має враховувати той суб'єкт співробітництва, якому делегували виконувати певні завдання.

Що стосується обсягу коштів місцевого бюджету, які мають передаватися стороною, яка делегує виконання завдань стороні, що має виконувати делеговані завдання, то варто знати наступне. Обсяг коштів може визначатися:

- у вигляді абсолютної цифри без будь-якого застереження чи із застереженням, що на момент міжбюджетного трансферту буде визначено точну суму грошових коштів, яка може відрізнятись в більшу чи меншу сторону від тієї, що вказана у договорі;

- способом утворення, якщо на момент підготовки проекту договору про співробітництво обчислити навіть приблизну суму грошових коштів видається неможливим, та що мають зробити сторони для забезпечення фінансування. Наприклад, якщо договір про співробітництво територіальних громад в частині делегування виконання завдань у сфері дошкільної освіти, то можна зазначити наступне: *обсяг коштів місцевих бюджетів Сторони-2, що передаються місцевому бюджету Сторони-1 для виконання завдань, передбачених у пункті 2.1. цього Договору визначається щорічно в межах фінансових нормативів бюджетної забезпеченості для дошкільної освіти із затвердженням нормативу щоденних відрахувань.*

Щодо забезпечення фінансування, то тут необхідно вказати конкретні дії суб'єктів співробітництва, спрямовані на виконання вимог бюджетного законодавства. Наприклад, це може бути надсилання погодженого та затвердженого на сесіях відповідних рад розрахунку міжбюджетних трансфертів в територіальний орган Держказначейства України. У цьому випадку в проекті договору про співробітництво доцільно буде зазначити, що розрахунок стає невід'ємною частиною такого договору.

Готуючи формулювання пункту 3.4. проекту договору, членам комісії з його підготовки попередньо необхідно погодити форму звіту про стан виконання делегованих завдань та про використання коштів, переданих для їх виконання. Форму звіту варто передбачити як відповідний додаток до договору про співробітництво. У пункті 3.4. також потрібно вказати порядок та період звітування, яке здебільшого може здійснюватися в письмовій формі після завершення певного строку (квартал, півріччя, рік), погодженого сторонами договору про співробітництво. Також, при необхідності можна зазначити, що звіт надсилається суб'єктам співробітництва поштовим відправленням з описом вкладення.

Зазначаючи механізм координації діяльності органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, необхідно розуміти, що координація передбачає вчинення одним із суб'єктів співробітництва під час реалізації спільного проекту дій та ухвалення необхідних управлінських рішень, які своєю сукупністю забезпечують досягнення поставлених цілей.

Пункт 3.6. передбачає зазначення ради-суб'єкта співробітництва, яка подаватиме до Мінрегіону звіт про здійснення співробітництва відповідно до вимог статті 17 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Зазвичай, тут вказується та рада, якій було делеговано виконання завдань.

У пункті 4.1. розділу «4. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ» необхідно зазначити дату (число, місяць, рік), з якої набирає чинності договір про співробітництво. Слід мати на увазі, що дата набуття чинності договором (пункт 4.1.) і дата, яка визначає початок дії договору (пункт 2.2.) можуть бути різними.

Прописуючи пункт 5.3. розділу «5. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ» варто пам'ятати, що відповідно до частини 3 статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» кількість примірників договору про співробітництво повинна бути на один більше, ніж кількість суб'єктів співробітництва. Кожен із суб'єктів співробітництва отримує один примірник договору про припинення співробітництва. Один примірник договору про припинення співробітництва передається вказаною у договорі радою та у

визначений договором строк до Мінрегіону. Те ж саме слід знати, готуючи текст пункту 7.3. розділу «7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ».

Пункт 6.2. розділу «6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ» містить загальне положення, відповідно до якого сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України. Якщо представники потенційних суб'єктів співробітництва на стадії підготовки проекту договору передбачають ризики, які можуть виступити підставами для відповідальності хоча б одного суб'єкта співробітництва, то такі підстави варто прописати наступним чином: 6.2. *Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України та у випадках, передбачених цим Договором, а саме:*

6.2.1. -----

6.2.2. -----

6.2.3. ----- ... і т.д.

Що стосується формулювання пункту 7.2. розділу «7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ», то тут необхідно зазначити не лише кількість аркушів самого договору, але і додатків до нього, а також кількість примірників договору з розрахунку: для кожної із сторін плюс один для Мінрегіону, який буде внесено до реєстру про співробітництво територіальних громад.

3. Порядок підготовки договорів про співробітництво територіальних громад у формі реалізації спільних проектів

ПРИМІРНА ФОРМА ДОГОВОРУ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

_____ 20__ року
(місце укладення)

Територіальна громада _____
(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,

(найменування сільської, селищної, міської ради)

(ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-1, та територіальна громада

(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,

(найменування сільської, селищної, міської ради)

(ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-2, а разом іменуються Сторони або суб'єкти співробітництва, уклали цей Договір про таке.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Передумовою підписання цього Договору є те, що Сторони під час підготовки його проекту _____ вимог, визначених статтями 5-9 Закону

(вказується про дотримання чи недотримання вимог)

України «Про співробітництво територіальних громад».

1.2. Підписанням цього Договору Сторони підтверджують, що інтересам кожної з них відповідає спільне і узгоджене співробітництво у формі реалізації спільних проектів, що передбачає координацію діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів.

1.3. У процесі співробітництва Сторони зобов'язуються будувати свої взаємовідносини на принципах законності, добровільності, рівноправності, прозорості та відкритості, взаємної вигоди та відповідальності за результати співробітництва.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. Відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад», _____, а

(назва нормативно-правового акта (ів) у відповідній сфері (ах) у разі наявності)

також з метою вирішення питань місцевого значення Сторони домовились про реалізацію спільного проекту «_____» (далі – Проект).

(назва проекту)

2.2. Метою реалізації Проекту є _____.

(вказується мета реалізації Проекту)

2.3. Проект реалізується упродовж _____, починаючи із _____ 20__ року.

(зазначається строк реалізації Проекту) (дата, яка визначає початок дії цього Договору)

3. УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ, ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ

3.1. Перелік заходів в рамках реалізації Проекту:

3.1.1. _____

_____.

(зазначаються найменування заходів Проекту)

3.2. Суб'єкт співробітництва бере участь у реалізації заходів Проекту у формі:

3.2.1. _____

_____.

(зазначається суб'єкт співробітництва та форма його участі у рамках реалізації Проекту)

3.3. Умови реалізації заходів Проекту:

3.3.1. _____.

(зазначаються умови реалізації заходів Проекту)

3.4. Фінансування Проекту здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України за рахунок коштів місцевих бюджетів Сторін, обсяг яких становить: для Сторони-1 _____

(вказується сума коштів для реалізації Проекту)

та Сторони-2 _____.

(вказується сума коштів для реалізації Проекту)

3.5. Координація діяльності суб'єктів співробітництва здійснюється шляхом:

_____.

(зазначається механізм координації діяльності)

3.6. _____ рада подає до Мінрегіону відповідно до статті 17

(найменування суб'єкта співробітництва)

Закону України «Про співробітництво територіальних громад» звіт про здійснення співробітництва, передбаченого цим Договором.

4. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ,

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ

4.1. Цей Договір набирає чинності з _____.

(зазначається дата, з якої набирає чинності Договір, відповідно до вимог статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

4.2. Зміни та/чи доповнення до цього Договору допускаються лише за взаємною згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

4.3. Внесення змін та/чи доповнень до цього Договору здійснюється в тому ж порядку як і його укладення.

5. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ

5.1. Цей Договір припиняється у разі:

5.1.1 закінчення строку його дії;

5.1.2 досягнення цілей співробітництва;

5.1.3 невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

5.1.4 відмови від співробітництва однієї із Сторін, відповідно до умов цього Договору, що унеможливило подальше здійснення співробітництва;

5.1.5 банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

5.1.6 нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності цим Договором;

5.1.7 прийняття судом рішення про припинення співробітництва.

5.2. Припинення співробітництва здійснюється за згодою Сторін в порядку, визначеному Законом України «Про співробітництво територіальних громад», та не повинно спричиняти зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг.

5.3. Припинення співробітництва Сторони оформляють відповідним договором у кількості _____ примірників, кожен з яких має однакову юридичну

(зазначається кількість примірників договору)

силу.

Один примірник договору про припинення співробітництва _____ рада

(найменування суб'єкта співробітництва)

надсилає Мінрегіону упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

6.1. Усі спори, що виникають між Сторонами з приводу виконання умов цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами, а у випадку недосягнення згоди між ними – у судовому порядку.

6.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України.

6.3. Сторона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язань за цим Договором, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок дії непереборної сили або випадку.

6.4. У разі виникнення обставин, зазначених у пункті 6.3 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання, передбачені цим Договором, повідомляє іншу Сторону про настання, прогнозований термін дії та припинення вищевказаних обставин не пізніше _____ днів з дати їх настання і припинення.

(зазначається строк)

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє Сторону права на звільнення від виконання своїх зобов'язань у зв'язку із виникненням обставин, зазначених у пункті 6.3 цього Договору.

7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням цього Договору і не врегульовані ним, регулюються нормами чинного законодавства України.

7.2. Цей Договір укладений на _____ аркушах у кількості _____ примірників, з

(зазначається кількість аркушів)

(зазначається кількість примірників)

розрахунку по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для Мінрегіону, які мають однакову юридичну силу.

7.3. _____ рада надсилає один примірник
(найменування суб'єкта співробітництва)

цього Договору до Мінрегіону для внесення його до реєстру про співробітництво територіальних громад упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

8. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ ТА ПІДПИСИ СТОРІН

Сторона-1:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

Сторона-2:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

За цією формою співробітництва передбачається координація діяльності суб'єктів співробітництва та акумулювання ними на визначений період ресурсів з метою спільного здійснення відповідних заходів.

Частина 1 статті 11 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначила перелік обов'язкових елементів текстової частини договору про співробітництво в частині реалізації спільного проекту. Такими елементами є:

- мета спільного проекту;
- строки та умови його реалізації;
- перелік заходів органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва, що передбачається здійснити у рамках реалізації спільного проекту;
- обсяги фінансування спільного проекту органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;
- форму участі органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва у рамках реалізації спільного проекту;
- механізм координації діяльності органів місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва;

- порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання;
- відповідальність сторін.

Певна частина перерахованих вище елементів в Примірній формі договору прописані, а деякі з них потребують додаткового внесення, для чого були залишені відповідні вільні рядки.

В пункті 2.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» до зазначених законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про співробітництво територіальних громад» необхідно додатково вказати у разі наявності такого, нормативно-правовий акт, що унормовує суспільні відносини у відповідній сфері. Наприклад, якщо передбачається реалізація спільного проекту у сфері інтегрованого поводження з побутовими відходами на території певних рад, то додатково потрібно вказати закони із спеціальним предметом правового регулювання, якими є закон «Про відходи» та «Про благоустрій населених пунктів». Також можна вказувати акти Президента України та/чи Кабінету Міністрів України, за умови, що такі існують і врегульовують ті види відносин, що прямо визначені законами України, наприклад, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження правил надання послуг з вивезення побутових відходів» від 10.12.2008 р. № 1070 та «Питання надання послуг по вивозу відходів» від 16.11.2011 р. № 1173.

Також у цьому пункті потрібно вказати назву спільного проекту.

Пункт 2.2. передбачає зазначення мети спільного проекту, під якою необхідно розуміти перелік чітко сформульованих ознак (властивостей) кінцевого результату, для досягнення якого організовується співробітництво.

У пункті 2.3. необхідно зазначити в роках строк, упродовж якого реалізовуватиметься спільний проект та дату (число, місяць, рік), починаючи з якої, вказаний строк буде обчислюватися.

У пункті 3.1. розділу «3. УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ, ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ» з використанням нумерації підпунктів (3.1.1., 3.1.2. і т.д.) потрібно вказати узгоджений сторонами список дій, які мають здійснити учасники співробітництва разом та/чи окремо. Список має

бути сформульований таким чином, щоб його зміст однаково розумівся сторонами майбутніх договірних відносин.

Для відображення в договорі форми участі суб'єктів співробітництва у рамках реалізації спільного проекту (пункт 3.2.) необхідно вказати внесок (грошовий та/чи матеріальний) кожного суб'єкта співробітництва із зазначенням його найменування. Більш повну деталізацію заходів проекту, їх вартість та строки виконання доцільно здійснювати в окремому документі – календарному плані реалізації спільного проекту, ухвалення якого необхідно передбачити в переліку заходів (пункт 3.1.) та оформити його у вигляді додатка.

Під умовами реалізації проекту (пункт 3.3.) слід розуміти певні обставини, за наявності яких мають здійснюватися як конкретні заходи, так і проект в цілому. Наприклад, умовою реалізації спільного проекту щодо запровадження системи інтегрованого поводження із побутовими відходами на території декількох територіальних громад може бути встановлення економічно обґрунтованого тарифу на вивезення побутових відходів, придбання необхідної техніки (додаткового сміттєвоза для комунального підприємства) чи обладнання (ваг для укомплектування полігону твердих побутових відходів).

Для формулювання пункту 3.4., який передбачає обсяги фінансування з боку кожного суб'єкта співробітництва необхідно вказати суми грошових коштів, які вони планують виділити. Обсяг коштів може визначатися у вигляді абсолютної цифри без будь-якого застереження чи із застереженням, що на момент міжбюджетного трансферту буде визначено точну суму грошових коштів, яка може відрізнятись в більшу чи меншу сторону від тієї, що вказана у договорі.

Механізм координації діяльності суб'єктів співробітництва може передбачати здійснення одним із суб'єктів співробітництва дій та ухвалення управлінських рішень під час реалізації спільного проекту, які своєю сукупністю забезпечать досягнення поставленої мети. Тобто один суб'єкт співробітництва дає вказівки, решта суб'єктів їх виконують. Якщо реалізацію спільного проекту планується здійснювати упродовж декількох років, то у такому випадку координацію діяльності суб'єктів співробітництва доцільно покласти на робочу групу, створення якої та затвердження положення про її діяльність необхідно буде передбачити в проектних заходах (пункт 3.1.).

В пункті 3.6. необхідно зазначення ради, яка подаватиме до Мінрегіону звіт про здійснення співробітництва відповідно до вимог статті 17 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Зазвичай, тут вказується та рада, яка здійснювала координацію діяльності суб'єктів співробітництва.

У пункті 4.1. розділу «4. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ» необхідно зазначити дату (число, місяць, рік), з якої набирає чинності договір про співробітництво. Слід мати на увазі, що дата набуття чинності договором (пункт 4.1.) і дата, яка визначає початок дії договору (пункт 2.3.) можуть бути різними.

Прописуючи пункт 5.3. розділу «5. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ» варто пам'ятати, що відповідно до частини 3 статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» кількість примірників договору про співробітництво повинна бути на один більше, ніж кількість суб'єктів співробітництва. Кожен із суб'єктів співробітництва отримує один примірник договору про припинення співробітництва. Один примірник договору про припинення співробітництва передається вказаною у договорі радою та у визначений договором строк до Мінрегіону. Те ж саме слід знати, готуючи текст пункту 7.3. розділу «7. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ».

Що стосується формулювання пункту 7.2. вищевказаного розділу, то тут необхідно зазначити не лише кількість аркушів самого договору, але і додатків до нього, а також кількість примірників договору з розрахунку: для кожної із сторін плюс один для Мінрегіону, який буде внесено до реєстру про співробітництво територіальних громад.

Пункт 6.2. розділу «6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ» містить загальне положення, відповідно до якого сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України. Якщо представники потенційних суб'єктів співробітництва на стадії підготовки проекту договору передбачають ризики, які можуть виступити підставами для відповідальності хоча б одного суб'єкта співробітництва, то такі підстави варто прописати наступним чином:

6.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України та у випадках, передбачених цим Договором, а саме:

6.2.1. -----

6.2.2. -----

6.2.3. ----- ... і т.д.

4. Порядок підготовки договорів про співробітництво територіальних громад у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності

**ПРИМІРНА ФОРМА ДОГОВОРУ
ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ
СПІЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ (УТРИМАННЯ) ПІДПРИЄМСТВ,
УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ**

_____ 20__ року
(місце укладення)

Територіальна громада _____
(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,
(найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-1, та територіальна громада

_____ (найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,
(найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-2, а разом іменуються Сторони або суб'єкти співробітництва, уклали цей Договір про таке.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Передумовою підписання цього Договору є те, що Сторони під час підготовки його проекту дотримувалися вимог, визначених статтями 5-9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

1.2. Підписанням цього Договору Сторони підтверджують, що інтересам кожної з них відповідає спільне і узгоджене співробітництво у формі спільного

фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ або організацій комунальної форми власності – інфраструктурних об'єктів.

1.3. У процесі співробітництва Сторони зобов'язуються будувати свої взаємовідносини на принципах законності, добровільності, рівноправності, прозорості та відкритості, взаємної вигоди та відповідальності за результати співробітництва.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. Відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад», _____,
(назва нормативно-правового акта (ів) у відповідній сфері (ах) у разі наявності)

з метою забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад на основі спільного застосування наявних в одного із суб'єктів співробітництва об'єктів комунальної інфраструктури Сторони домовилися, згідно з цим Договором, спільно фінансувати (утримувати) _____ (далі – Об'єкт), право комунальної (найменування підприємства, установи або організації, код ЄДРПОУ)

власності на яке (у) належить Сторони-1.

3. ФІНАНСУВАННЯ (УТРИМАННЯ) ОБ'ЄКТА

3.1. Фінансування (утримання) Об'єкта здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України у порядку _____ та за рахунок _____ (зазначається порядок здійснення видатків на фінансування (утримання) Об'єкта)

коштів місцевих бюджетів Сторін, обсяг яких становить: для Сторони-1 _____ та Сторони-2 _____.

(вказується сума коштів для фінансування Об'єкта) (вказується сума коштів для фінансування Об'єкта)

4. НАДАННЯ (ВИРОБНИЦТВО) ОБ'ЄКТОМ ПОСЛУГ (ПРОДУКЦІЇ) ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ СПІВРОБІТНИЦТВА

4.1. Умови щодо надання (виробництва) Об'єктом послуг (продукції) для суб'єктів співробітництва:

4.1.1. _____.

(зазначаються умови надання (виробництва) послуг (продукції))

5. РОЗПОДІЛ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ОТРИМАНИХ ДОХОДІВ ТА МОЖЛИВИХ РИЗИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДІЯЛЬНІСТЮ ОБ'ЄКТА

5.1. Доходи, отримані за результатами діяльності Об'єкта, розподіляються:

5.1.1. _____.

(зазначається порядок розподілу доходів)

5.2. Ризики, пов'язані з діяльністю Об'єкта, розподіляються:

5.2.1. _____.

(зазначається порядок розподілу ризиків)

6. ЗВІТУВАННЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТА

6.1. Об'єкт _____ звітує перед суб'єктами співробітництва про
(зазначається порядок та період звітування)

результати своєї діяльності та використання ресурсів, у тому числі фінансових, за формою, наведеною у додатку до цього Договору.

7. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ

7.1. Цей Договір набирає чинності з _____.

(зазначається дата, з якої набирає чинності Договір, відповідно до вимог статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

7.2. Зміни та/чи доповнення до цього Договору допускаються лише за взаємною згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

7.3. Внесення змін та/чи доповнень до цього Договору здійснюється в тому ж порядку як і його укладення.

8. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ

8.1. Цей Договір припиняється у разі:

8.1.1 закінчення строку його дії;

8.1.2 досягнення цілей співробітництва;

8.1.3 невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

8.1.4 відмови від співробітництва однієї із Сторін, відповідно до умов цього Договору, що унеможливило подальше здійснення співробітництва;

8.1.5 банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

8.1.6 нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності цим Договором;

8.1.7 прийняття судом рішення про припинення співробітництва.

8.2. Припинення співробітництва здійснюється за згодою Сторін в порядку, визначеному Законом України «Про співробітництво територіальних громад», та не повинно спричиняти зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг.

8.3. Припинення співробітництва Сторони оформляють відповідним договором у кількості _____ примірників, кожен з яких має однакову юридичну

(зазначається кількість примірників договору)

силу.

Один примірник договору про припинення співробітництва _____ рада

(найменування суб'єкта співробітництва)

надсилає Мінрегіону упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

8.4. У разі припинення однією із Сторін участі у співробітництві, її права та обов'язки, _____ частка _____ майна _____ передаються

_____.

(зазначається найменування суб'єкта співробітництва)

9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

9.1. Усі спори, що виникають між Сторонами з приводу виконання умов цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами, а у випадку недосягнення згоди між ними – у судовому порядку.

9.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України.

9.3. Сторона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язань за цим Договором, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок дії непереборної сили або випадку.

9.4. У разі виникнення обставин, зазначених у пункті 9.3 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання, передбачені цим Договором, повідомляє іншу Сторону про настання, прогнозований термін дії та припинення вищевказаних обставин не пізніше _____ днів з дати їх настання і припинення.

(зазначається строк)

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє Сторону права на звільнення від виконання своїх зобов'язань у зв'язку із виникненням обставин, зазначених у пункті 9.3 цього Договору.

10. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

10.1. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням цього Договору і не врегульовані ним, регулюються нормами чинного законодавства України.

10.2. Цей Договір укладений на _____ аркушах у кількості _____ примірників, з

(зазначається кількість аркушів)

(зазначається кількість примірників)

розрахунку по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для Мінрегіону, які мають однакову юридичну силу.

10.3. _____ рада надсилає один примірник

(найменування суб'єкта співробітництва)

цього Договору до Мінрегіону для внесення його до реєстру про співробітництво територіальних громад упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

10.4 _____ рада подає до Мінрегіону відповідно до статті 17

(найменування суб'єкта співробітництва)

Закону України «Про співробітництво територіальних громад» звіт про здійснення співробітництва, передбаченого цим Договором.

11. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ

ТА ПІДПИСИ СТОРІН

Сторона-1:

Сторона-2:

Юридична адреса:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Банківські реквізити:

Голова _____

Голова _____

_____ року

_____ року

М. П.

М. П.

За цією формою співробітництва з метою забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад на основі спільного застосування наявних в одного чи декількох із суб'єктів співробітництва об'єктів комунальної інфраструктури співробітництво здійснюється у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності.

Частина 2 статті 12 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначила перелік обов'язкових елементів текстової частини договору про співробітництво у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності. Такими елементами є:

- перелік підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, що передбачається спільно (усіма суб'єктами співробітництва) фінансувати (утримувати);

- обсяг фінансових ресурсів, який органи місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва планують виділити для спільного фінансування (утримання) підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, а також порядок здійснення видатків з місцевих бюджетів;

- умови щодо надання (виробництва) підприємствами, установами та організаціями комунальної форми власності, що спільно фінансуються

(утримуються) суб'єктами співробітництва, послуг (продукції) для суб'єктів співробітництва;

- спосіб розподілу між суб'єктами співробітництва отриманих доходів та можливих ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, що спільно фінансуються (утримуються);

- форму і порядок подання звітності про результати діяльності підприємств, установ та організацій комунальної форми власності, використання ресурсів, у тому числі фінансових;

- порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання.

Певна частина перерахованих вище елементів в Примірній формі договору прописані, а деякі з них потребують додаткового внесення, для чого були залишені відповідні вільні рядки.

В пункті 2.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» до зазначених законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про співробітництво територіальних громад» необхідно додатково вказати у разі наявності такого, нормативно-правовий акт, що унормовує суспільні відносини у відповідній сфері. Наприклад, якщо передбачається спільне фінансування комунального підприємства, яке забезпечуватиме на території певних рад збір і вивезення побутових відходів, то додатково потрібно вказати закони із спеціальним предметом правового регулювання, якими є закон «Про відходи» та «Про благоустрій населених пунктів». Також можна вказувати акти Президента України та/чи Кабінету Міністрів України, за умови, що такі існують і врегульовують ті види відносин, що прямо визначені законами України. Поруч з цим, у цьому пункті потрібно вказати найменування підприємства, установи чи організації, що буде фінансуватися (утримуватися) та відповідний код ЄДРПОУ.

В пункті 3.1. розділу «3. ФІНАНСУВАННЯ (УТРИМАННЯ) ОБ'ЄКТА» необхідно вказати статтю 75 Бюджетного кодексу України, відповідно до якої територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ з урахуванням статті 93 цього Кодексу. Також у цьому пункті треба зазначити

обсяг коштів місцевих бюджетів для кожного суб'єкта співробітництва, який собою являє узгоджену сторонами суму грошових коштів у національній валюті України і яку зобов'язується виділяти кожен із суб'єктів співробітництва для спільного фінансування (утримання).

Обсяг коштів може визначатися у вигляді абсолютної цифри без будь-якого застереження або із застереженням, що на момент міжбюджетного трансферту буде визначено точну суму грошових коштів, яка може відрізнятись в більшу чи меншу сторону від тієї, що вказана у договорі.

В пункті 4.1. розділу «4. НАДАННЯ (ВИРОБНИЦТВО) ОБ'ЄКТОМ ПОСЛУГ (ПРОДУКЦІЇ) ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ СПІВРОБІТНИЦТВА» необхідно зазначити умови надання (виробництва) послуг (продукції). Під умовами тут варто вважати конкретні життєві обставини, за наявності яких об'єкт комунальної власності має надавати послуги чи виробляти продукцію для самих же суб'єктів співробітництва. Іншими словами, що додатково треба ще зробити (придбати, ввести в експлуатацію тощо), щоб об'єкт, який буде спільно фінансуватися (утримуватися) почав надавати послуги чи виробляти продукцію. Чіткий перелік таких умов сторони мають узгодити ще на стадії підготовки проекту договору про співробітництво.

Розділ «5. РОЗПОДІЛ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ОТРИМАНИХ ДОХОДІВ ТА МОЖЛИВИХ РИЗИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДІЯЛЬНІСТЮ ОБ'ЄКТА» передбачає необхідність визначити порядок розподілу доходів та ризиків, пов'язаних з діяльністю об'єкта. Зважаючи на те, що виділення бюджетних коштів на спільне фінансування (утримання) об'єкта тими суб'єктами співробітництва, які не є його власниками не може вважатися класичною інвестицією та породжувати право власності (співвласності), питання про розподіл доходів не повинно мати місця. Однак, за рахунок доходів об'єкта, отриманих внаслідок спільного фінансування (утримання) може передбачатися покриття ризиків, які можуть виникнути у зв'язку з діяльністю об'єкта. З огляду на цю обставину, пункти розглядуваного розділу пропонуємо викласти таким чином:

5.1. Доходи, що будуть отримані за результатами діяльності Об'єкта, розподіляються:

5.1.1. 100 % доходів, отриманих Об'єктом за результатами надання послуги, визначеної п. ____ цього Договору, є власністю Об'єкта і використовуються ним відповідно до своїх статутних документів та чинного законодавства.

5.2. Ризики, пов'язані з діяльністю Об'єкта, розподіляються:

5.2.1. 100 % ризиків, пов'язаних із діяльністю Об'єкта по наданню послуг, визначених п. ____ цього Договору, покриваються за рахунок Об'єкта відповідно до його статутних документів та чинного законодавства.

Готуючи формулювання пункту 6.1. проекту договору у розділі «6. ЗВІТУВАННЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТА» членам комісії з його підготовки необхідно попередньо погодити форму звітування про результати діяльності об'єкта та використання ресурсів. Також у цьому пункті потрібно вказати й порядок та період звітування, яке здебільшого може здійснюватися в письмовій формі після завершення певного строку (квартал, півріччя, рік), погодженого сторонами договору про співробітництво.

У пункті 7.1. розділу «7. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ» необхідно зазначити дату (число, місяць, рік), з якої набирає чинності договір про співробітництво.

Пункт 8.4. розділу «8. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ» передбачає необхідність зазначення суб'єкта співробітництва, до якого перейдуть частка майна, права та обов'язки сторони, яка припинила участь у співробітництві. Це може бути наперед визначений суб'єкт співробітництва, а може бути порядок його визначення, наприклад:

8.4. У разі припинення однією із Сторін участі у співробітництві, питання про перехід прав та обов'язків, частки майна такої Сторони здійснюється за письмовою домовленістю Сторін з врахуванням умов, зазначених у підпункті 8.2. цього Договору.

Пункт 9.2. розділу «9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ» містить загальне положення, відповідно до якого сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України. Якщо представники потенційних суб'єктів співробітництва на стадії підготовки проекту договору передбачають ризики,

які можуть виступити підставами для відповідальності хоча б одного суб'єкта співробітництва, то такі підстави варто прописати наступним чином:

9.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України та у випадках, передбачених цим Договором, а саме:

9.2.1. -----

9.2.2. -----

9.2.3. ----- ... і т.д.

В пунктах 10.3. і 10.4. розділу «10. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ» необхідно вказати раду, яка надішле один примірник договору про співробітництво до Мінрегіону та подаватиме до нього щорічний звіт відповідно до статті 17 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Питання про те, хто візьме на себе ці обов'язки, має бути вирішено членами комісії на стадії підготовки проекту договору про співробітництво.

5. Порядок підготовки договорів про співробітництво територіальних громад у формі утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій

ПРИМІРНА ФОРМА ДОГОВОРУ ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ФОРМІ УТВОРЕННЯ СПІЛЬНИХ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ

_____ 20__ року
(місце укладення)

Територіальна громада _____
(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі ГОЛОВИ
_____,
(найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-1, та територіальна громада

(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,
 (найменування сільської, селищної, міської ради) (ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-2, а разом іменуються Сторони або суб'єкти співробітництва, уклали цей Договір про таке.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Передумовою підписання цього Договору є те, що Сторони під час підготовки його проекту дотримувалися вимог, визначених статтями 5-9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

1.2. Підписанням цього Договору Сторони підтверджують, що інтересам кожної з них відповідає спільне і узгоджене співробітництво у формі утворення суб'єктами співробітництва спільного комунального підприємства, установи та організації – спільного інфраструктурного об'єкта.

1.3. У процесі співробітництва Сторони зобов'язуються будувати свої взаємовідносини на принципах законності, добровільності, рівноправності, прозорості та відкритості, взаємної вигоди та відповідальності за результати співробітництва.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. Відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад», _____,

(назва нормативно-правового акта (ів) у відповідній сфері (ах) у разі наявності)

з метою реалізації спільного інфраструктурного проекту і виконання функцій, що становлять спільний інтерес, Сторони домовились утворити спільне комунальне підприємство (установу, організацію) _____

(найменування комунального підприємства, установи або організації)

(далі – Об'єкт) і спільно його утримувати.

2.2. Сторони визначили, що:

2.2.1 організаційно-правовою формою Об'єкта є _____;

(зазначається організаційно-правова форма Об'єкта)

2.2.2 місцезнаходженням Об'єкта є:

_____;

(поштовий індекс, область, район, населений пункт, вулиця, номер будинку місцезнаходження Об'єкта)

2.2.3 сферою діяльності Об'єкта є: _____;

(зазначається сфера діяльності Об'єкта)

2.2.4 етапами утворення Об'єкта є: _____;

(зазначається перелік етапів утворення Об'єкта)

2.2.5 здійснення повноважень щодо управління Об'єктом та відповідальність за результати його діяльності покладається на _____.

(зазначається найменування суб'єкта співробітництва)

3. УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТОМ

3.1. Управління Об'єктом здійснюється відповідно до його установчих документів.

3.2. Керівництво господарською діяльністю Об'єкта здійснюється керівником Об'єкта, який _____.

(зазначається порядок призначення, звільнення керівника Об'єкта)

3.3. Органами управління Об'єкта є: _____.

(зазначається структура органів і служб управління Об'єкта та порядок їх утворення, припинення та організація діяльності)

4. ФІНАНСУВАННЯ (УТРИМАННЯ) ОБ'ЄКТА

4.1. Фінансування (утримання) Об'єкта здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України у порядку _____ та

(зазначається порядок фінансування (утримання) Об'єкта)

за рахунок коштів місцевих бюджетів Сторін, обсяг яких становить: для Сторони-1 _____ та Сторони-2 _____.

(вказується сума коштів для фінансування Об'єкта)

(вказується сума коштів для фінансування Об'єкта)

4.2. Збитки, дефіцит коштів, пов'язані з діяльністю Об'єкта, відшкодовуються:

4.2.1. _____.

(зазначаються шляхи покриття можливих ризиків, дефіциту коштів)

4.3. Доходи, отримані за результатами діяльності Об'єкта, розподіляються:

4.3.1. _____.

(зазначається порядок розподілу доходів)

5. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТА

5.1. Об'єкт припиняє свою діяльність з підстав та у порядку, передбачених чинним законодавством України.

5.2. Майно, що залишилося унаслідок припинення діяльності Об'єкта, передається _____.

(зазначається порядок розподілу майна)

6. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ

6.1. Цей Договір набирає чинності з _____.

(зазначається дата, з якої набирає чинності Договір, відповідно до вимог статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

6.2. Зміни та/чи доповнення до цього Договору допускаються лише за взаємною згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

6.3. Внесення змін та/чи доповнень до цього Договору здійснюється в тому ж порядку як і його укладення.

7. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ

7.1. Цей Договір припиняється у разі:

7.1.1 закінчення строку його дії;

7.1.2 досягнення цілей співробітництва;

7.1.3 невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

7.1.4 відмови від співробітництва однієї із Сторін, відповідно до умов цього Договору, що унеможлиблює подальше здійснення співробітництва;

7.1.5 банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

7.1.6 нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності цим Договором;

7.1.7 прийняття судом рішення про припинення співробітництва.

7.2. Припинення співробітництва здійснюється за згодою Сторін в порядку, визначеному Законом України «Про співробітництво територіальних громад», та не повинно спричиняти зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг.

7.3. Припинення співробітництва Сторони оформляють відповідним договором у кількості _____ примірників, кожен з яких має однакову юридичну

(зазначається кількість примірників договору)

силу.

Один примірник договору про припинення співробітництва _____ рада

(найменування суб'єкта співробітництва)

надсилає Мінрегіону упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

7.4. Суб'єкт співробітництва має право вийти із співробітництва за умови передачі його прав, обов'язків, частки майна _____.

(зазначається найменування суб'єкта співробітництва)

8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

8.1. Усі спори, що виникають між Сторонами з приводу виконання умов цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами, а у випадку недосягнення згоди між ними – у судовому порядку.

8.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України.

8.3. Сторона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язань за цим Договором, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок дії непереборної сили або випадку.

8.4. У разі виникнення обставин, зазначених у пункті 8.3 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання, передбачені цим Договором, повідомляє іншу Сторону про настання, прогнозований термін дії та припинення вищевказаних обставин не пізніше _____ днів з дати їх настання і припинення.

(зазначається строк)

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє Сторону права на звільнення від виконання своїх зобов'язань у зв'язку із виникненням обставин, зазначених у пункті 8.3 цього Договору.

9. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

9.1. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням цього Договору і не врегульовані ним, регулюються нормами чинного законодавства України.

9.2. Цей Договір укладений на _____ аркушах у кількості _____ примірників, з
(зазначається кількість аркушів) (зазначається кількість примірників)

розрахунку по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для Мінрегіону, які мають однакову юридичну силу.

9.3. _____ рада надсилає один примірник
(найменування суб'єкта співробітництва)

цього Договору до Мінрегіону для внесення його до реєстру про співробітництво територіальних громад упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

9.4 _____ рада подає до Мінрегіону відповідно до статті 17

(найменування суб'єкта співробітництва)

Закону України «Про співробітництво територіальних громад» звіт про здійснення співробітництва, передбаченого цим Договором.

10. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ

ТА ПІДПИСИ СТОРІН

Сторона-1:

Сторона-2:

Юридична адреса:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Банківські реквізити:

Голова _____

Голова _____

_____ року

_____ року

М. П.

М. П.

За цією формою співробітництва передбачається можливість утворювати спільні комунальні підприємства, установи та організації і спільно їх утримувати з метою реалізації спільних інфраструктурних проектів і виконання функцій, що становлять спільний інтерес для суб'єктів співробітництва.

Частина 2 статті 13 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначила перелік обов'язкових елементів текстової частини договору про співробітництво в частині реалізації спільного проекту. Такими елементами є:

- сферу діяльності спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

- найменування та місцезнаходження спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

- організаційно-правову форму спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

- структуру органів і служб управління спільними комунальними підприємствами, установами та організаціями, порядок їх призначення та організації діяльності;

- обсяг коштів (майна), що інвестуються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва для фінансування (утримання) та забезпечення функціонування спільних комунальних підприємств, установ та організацій, а також строки їх внесення;

- етапи утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій і відповідальність сторін за результати їх діяльності;

- шляхи покриття органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва можливих збитків, дефіциту коштів та розподілу отриманих доходів спільних комунальних підприємств, установ та організацій;

- порядок припинення діяльності спільних комунальних підприємств, установ та організацій, а також розподілу між суб'єктами співробітництва майна таких підприємств, установ та організацій;

- порядок припинення дії договору та розв'язання спорів під час його виконання;

- умови виходу одного із суб'єктів із співробітництва.

Певна частина перерахованих вище елементів в Примірній формі договору прописані, а деякі з них потребують додаткового внесення, для чого були залишені відповідні вільні рядки.

Оскільки за цією формою співробітництва передбачається утворення нової юридичної особи, то в пункті 2.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» поряд із зазначеними законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про співробітництво територіальних громад» необхідно додатково вказати й Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», нова редакція якого з новою назвою набрала чинності 01.01.2016 року. Поруч з цим, можна зазначити й акти Президента України та/чи Кабінету Міністрів України, за умови, що такі існують і врегульовують ті види відносин, що прямо визначені законами України. Також у цьому пункті потрібно вказати й найменування утворюваного комунального підприємства, установи чи організації, що буде спільно утримуватися суб'єктами співробітництва.

В пункті 2.2. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» необхідно зазначити організаційно-правову форму Об'єкта, його місцезнаходження, сферу діяльності, етапи утворення, а також вказати суб'єкта співробітництва, який здійснюватиме повноваження щодо управління Об'єктом та нести відповідальність за результати його діяльності.

Під організаційно-правовою формою спільних комунальних підприємств, установ та організацій необхідно розуміти форму здійснення господарської (у т.ч. підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях юридичної особи, порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо. Оскільки юридична особа є структурою, в середині якої виникають певні відносини, то їх характер, зміст, а також деякі умови відповідальності внутрішніх учасників цієї юридичної особи перед кредиторами визначаються саме її організаційно-правовою формою. Для її визначення слід скористатися Класифікацією організаційно-правових форм

господарювання ДК 002:2004 (затверджена наказом Держспоживстандарту від 28.05.2004 р. № 97).

Що стосується організаційно-правової форми утворюваного спільного підприємства, його місцезнаходження та сфери діяльності, то усі вони мають бути такими, як це прописано в установчих документах (статуті).

Готуючи формулювання підпункту 2.2.4., під етапами утворення спільних комунальних підприємств, установ та організацій необхідно розуміти обумовлені законом чи погоджені зацікавленими суб'єктами проміжки часу, упродовж яких необхідно вчинити низку логічно послідовних та взаємно доповнюючих дій. Зокрема, до них можна віднести підготовку пакету необхідних документів для реєстрації підприємства як юридичної особи, саму реєстрацію, затвердження штату персоналу, відповідні кадрові призначення тощо. Тому тут варто перерахувати ті етапи утворення, які члени комісії з підготовки проекту договору про співробітництво узгодили між собою. На цій же стадії потенційними суб'єктами співробітництва має бути визначено відповідну раду, яка здійснюватиме повноваження щодо управління спільним підприємством та нести відповідальність за результати його діяльності.

В пункті 3.2. розділу «3. Управління об'єктом» необхідно вказати порядок призначення та звільнення керівника спільного підприємства в контексті установчих документів (статуту). Те ж саме стосується органів управління спільного підприємства (пункт 3.3.).

При підготовці тексту розділу «4. ФІНАНСУВАННЯ (УТРИМАННЯ) ОБ'ЄКТА» необхідно зважати на п.5 частини 2 статті 13 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». У зв'язку з цим, вказуючи обсяг коштів (майна), що інвестуються органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва для фінансування (утримання) та забезпечення функціонування спільних комунальних підприємств, установ та організацій, варто прописати у проекті відповідного договору домовлену сторонами суму грошових коштів у національній валюті України чи матеріальних ресурсів та їх грошовий вираз, яку зобов'язується виділяти кожен із суб'єктів співробітництва для спільного фінансування (утримання) підприємства. Поруч з цим необхідно розписати й строки їх внесення, вказавши кінцеву дату (*наприклад, не пізніше ... , до ...*).

Зазначаючи шляхи покриття органами місцевого самоврядування суб'єктів співробітництва можливих збитків, дефіциту коштів та розподілу отриманих доходів спільних комунальних підприємств, установ та організацій (пункти 4.2. і 4.3.), у договорі про співробітництво мають бути вказані джерела та способи як розподілу отриманих доходів, так і покриття можливих збитків та дефіциту коштів, які не суперечать чинному законодавству України, передусім, бюджетному.

Що стосується порядку розподілу майна, яке залишилося внаслідок припинення діяльності спільного підприємства (пункт 5.2.), то цю нормативну вимогу необхідно деталізувати в контексті відповідних норм чинного законодавства України та взаємних домовленостей.

У пункті 6.1. розділу «6. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ» необхідно зазначити дату (число, місяць, рік), з якої набирає чинності договір про співробітництво.

Пункт 7.4. розділу «8. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ» передбачає необхідність зазначення суб'єкта співробітництва, до якого перейдуть частка майна, права та обов'язки сторони, яка припинила участь у співробітництві. Це може бути наперед визначений суб'єкт співробітництва, а може бути вказано порядок його визначення, наприклад:

7.4. У разі припинення однією із Сторін участі у співробітництві, питання про перехід прав та обов'язків, частки майна такої Сторони здійснюється за письмовою домовленістю Сторін з врахуванням умов, зазначених у підпункті 7.2. цього Договору.

Пункт 8.2. розділу «8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ» містить загальне положення, відповідно до якого сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України. Якщо представники потенційних суб'єктів співробітництва на стадії підготовки проекту договору передбачають ризики, які можуть виступити підставами для відповідальності хоча б одного суб'єкта співробітництва, то такі підстави варто прописати наступним чином:

8.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України та у випадках, передбачених цим Договором, а саме:

8.2.1. -----

8.2.2. -----

8.2.3. ----- ... і т.д.

В пунктах 9.3. і 9.4. розділу «9. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ» необхідно вказати раду, яка надішле один примірник договору про співробітництво до Мінрегіону та подаватиме до нього щорічний звіт відповідно до статті 17 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Питання про те, хто візьме на себе ці обов'язки, має бути вирішено членами комісії на стадії підготовки проекту договору про співробітництво.

6. Порядок підготовки договорів про співробітництво територіальних громад у формі утворення спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень

**ПРИМІРНА ФОРМА ДОГОВОРУ
ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
У ФОРМІ УТВОРЕННЯ СПІЛЬНОГО ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ**

_____ 20__ року
(місце укладення)

Територіальна громада _____

(найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,

(найменування сільської, селищної, міської ради)

(ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-1, та територіальна громада

_____ (найменування села, селища, міста)

через _____ раду в особі голови _____,

(найменування сільської, селищної, міської ради)

(ПІБ)

яка надалі іменується Сторона-2, а разом іменуються Сторони або суб'єкти співробітництва, уклали цей Договір про таке.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Передумовою підписання цього Договору є те, що Сторони під час підготовки його проекту дотримувалися вимог, визначених статтями 5-9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад».

1.2. Підписанням цього Договору Сторони підтверджують, що інтересам кожної з них відповідає спільне і узгоджене співробітництво у формі утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

1.3. У процесі співробітництва Сторони зобов'язуються будувати свої взаємовідносини на принципах законності, добровільності, рівноправності, прозорості та відкритості, взаємної вигоди та відповідальності за результати співробітництва.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. Відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про співробітництво територіальних громад», _____,

(назва нормативно-правового акта (ів) у відповідній сфері (ах) у разі наявності)

для спільного виконання визначених законом повноважень, що належать до компетенції суб'єктів співробітництва, та з метою економії коштів, необхідних для їх утримання (оптимізації чи зменшення видатків), Сторони домовилися утворити спільний орган управління – «_____»

(зазначається найменування спільного органу управління) (далі - Орган управління).

2.2. Сторони визначили, що:

2.2.1 місцезнаходженням Органу управління є:

_____;

(поштовий індекс, область, район, населений пункт, вулиця, номер будинку місцезнаходження Органу управління)

2.2.2 метою утворення Органу управління є: _____;

(зазначається мета утворення Органу управління)

2.2.3 утворення Органу управління та його майна здійснюється шляхом:

_____.

(зазначається спосіб утворення Органу управління та його майна відповідно до вимог статті 14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

3. ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ

3.1. Орган управління:

(зазначається перелік повноважень та функцій Органу управління відповідно до законів України)

4. ПОСАДОВІ ОСОБИ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ

4.1. Керівник Органу управління призначається (обирається) на посаду та звільняється з посади _____

(зазначається порядок призначення (обрання) та звільнення з посади керівника Органу управління)

4.2. Посадові особи Органу управління призначаються на посаду та звільняються з посади _____

(зазначається порядок призначення та звільнення з посади посадових осіб Органу управління)

4.3. Керівник Органу управління несе персональну відповідальність за діяльність Органу управління відповідно до законів України.

5. ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ ПРО ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ

5.1. Фінансування Органу управління здійснюється відповідно до вимог Бюджетного кодексу України у порядку _____ та

(зазначається порядок фінансування Органу управління)

за рахунок коштів місцевих бюджетів Сторін, обсяг яких становить: для Сторони-1 _____ та Сторони-2 _____

(вказується сума коштів для фінансування)

(вказується сума коштів для фінансування)

5.2. Орган управління _____ звітує про свою діяльність перед суб'єктами

(зазначається порядок та період звітування Органом управління)

співробітництва.

6. ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ

6.1. Орган управління припиняє свою діяльність з підстав та у порядку, передбачених чинним законодавством України.

6.2. Майно, що залишилося унаслідок припинення діяльності Органу управління, передається _____

_____.

(зазначається порядок розподілу майна)

6.3. Повноваження та функції Органу управління, передбачені пунктом 3.1. цього Договору, після припинення функціонування Органу управління виконуються _____.

(зазначається орган місцевого самоврядування, який виконує повноваження Органу управління)

7. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ

7.1. Цей Договір набирає чинності з _____.

(зазначається дата, з якої набирає чинності Договір, відповідно до вимог статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»)

7.2. Зміни та/чи доповнення до цього Договору допускаються лише за взаємною згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

7.3. Внесення змін та/чи доповнень до цього Договору здійснюється в тому ж порядку як і його укладення.

8. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ

8.1. Цей Договір припиняється у разі:

8.1.1 закінчення строку його дії;

8.1.2 досягнення цілей співробітництва;

8.1.3 невиконання суб'єктами співробітництва взятих на себе зобов'язань;

8.1.4 відмови від співробітництва однієї із Сторін, відповідно до умов цього Договору, що унеможливило подальше здійснення співробітництва;

8.1.5 банкрутства утворених у рамках співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;

8.1.6 нездійснення співробітництва протягом року з дня набрання чинності цим Договором;

8.1.7 прийняття судом рішення про припинення співробітництва.

8.2. Припинення співробітництва здійснюється за згодою Сторін в порядку, визначеному Законом України «Про співробітництво територіальних громад», та не повинно спричиняти зменшення обсягу та погіршення якості надання послуг.

8.3. Припинення співробітництва Сторони оформляють відповідним договором у кількості _____ примірників, кожен з яких має однакову
(зазначається кількість примірників договору)

юридичну силу.

Один примірник договору про припинення співробітництва _____
рада

(найменування суб'єкта співробітництва)

надсилає Мінрегіону упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

8.4. У разі припинення однією із Сторін участі у співробітництві, її права та обов'язки, _____ частка _____ майна _____ передаються _____.

(зазначається найменування суб'єкта співробітництва)

9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

9.1. Усі спори, що виникають між Сторонами з приводу виконання умов цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами, а у випадку недосягнення згоди між ними – у судовому порядку.

9.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України.

9.3. Сторона звільняється від відповідальності за порушення зобов'язань за цим Договором, якщо вона доведе, що таке порушення сталося внаслідок дії непереборної сили або випадку.

9.4. У разі виникнення обставин, зазначених у пункті 9.3 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання, передбачені цим Договором, повідомляє іншу Сторону про настання, прогнозований термін дії та припинення вищевказаних обставин не пізніше _____ днів з дати їх настання і припинення.

(зазначається строк)

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення позбавляє Сторону права на звільнення від виконання своїх зобов'язань у зв'язку із виникненням обставин, зазначених у пункті 9.3 цього Договору.

10. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

10.1. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням цього Договору і не врегульовані ним, регулюються нормами чинного законодавства України.

10.2. Цей Договір укладений на _____ аркушах у кількості _____ примірників, з
(зазначається кількість аркушів) (зазначається кількість примірників)

розрахунку по одному примірнику для кожної із Сторін та один примірник для Мінрегіону, які мають однакову юридичну силу.

10.3. _____ рада надсилає один примірник
(найменування суб'єкта співробітництва)

цього Договору до Мінрегіону для внесення його до реєстру про співробітництво територіальних громад упродовж _____ робочих днів після підписання його

(зазначається строк)

Сторонами.

10.4 _____ рада подає до Мінрегіону відповідно до статті 17
(найменування суб'єкта співробітництва)

Закону України «Про співробітництво територіальних громад» звіт про здійснення співробітництва, передбаченого цим Договором.

11. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ, БАНКІВСЬКІ РЕКВІЗИТИ ТА ПІДПИСИ СТОРІН

Сторона-1:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

Сторона-2:

Юридична адреса:

Банківські реквізити:

Голова _____

_____ року

М. П.

За цією формою співробітництва передбачається утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень, що належать до компетенції органів місцевого самоврядування - суб'єктів співробітництва, та з метою економії коштів, необхідних для їх утримання (оптимізації чи зменшення видатків).

Частина 2 статті 14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» визначила перелік обов'язкових елементів текстової частини договору про співробітництво в частині реалізації спільного проекту. Такими елементами є:

- мета утворення спільних органів управління;
- повноваження, що реалізуються спільним органом управління, та його функції;
- найменування та місцезнаходження спільного органу управління;
- спосіб утворення спільного органу управління та його майна;
- порядок призначення (обрання) на посаду, а також звільнення з посади керівника спільного органу управління та інших посадових осіб;
- відповідальність керівника спільного органу управління;
- порядок та обсяги фінансування суб'єктами співробітництва спільного органу управління;

- порядок та періодичність звітування спільного органу управління перед суб'єктами співробітництва та відповідними органами місцевого самоврядування;

- порядок припинення функціонування спільного органу управління та відповідного розподілу майна, наслідки такого припинення;

- порядок припинення дії договору, можливість припинення одним із суб'єктів співробітництва участі у співробітництві та наслідки такого припинення.

Певна частина перерахованих вище елементів в Примірній формі договору прописані, а деякі з них потребують додаткового внесення, для чого були залишені відповідні вільні рядки.

В пункті 2.1. розділу «2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ» до зазначених законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про співробітництво територіальних громад» необхідно додатково вказати у разі наявності такого, нормативно-правовий акт, що унормовує суспільні відносини у відповідній сфері. Наприклад, якщо передбачається утворення спільної служби, яка обслуговуватиме декілька територіальних громад, то додатково потрібно вказати закони із спеціальним предметом правового регулювання. Також можна вказувати акти Президента України та/чи Кабінету Міністрів України, за умови, що такі існують і врегульовують ті види відносин, що прямо визначені законами України. Також у цьому пункті потрібно вказати найменування спільного органу управління.

Готуючи проект договору за цією формою співробітництва, членам комісії з його підготовки варто звернути увагу на ту обставину, що спільний орган управління може утворюватися в один із двох передбачених законом способів, а саме:

- як окремий виконавчий орган сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва;

- як структурний підрозділ у складі виконавчого органу сільської, селищної, міської ради одного із суб'єктів співробітництва. Бажано, щоб один із цих способів утворення спільного органу управління потенційні суб'єкти співробітництва обрали ще на стадії переговорів.

Для того, щоб забезпечити ефективну діяльність спільно утвореного органу управління, лише одного договору може виявитися недостатньо. У зв'язку з цим, рекомендуємо членам комісії під час підготовки проекту договору про співробітництво паралельно готувати проект Положення про спільний орган управління. Це дозволить якісно підготувати сам проект договору, та врегулювати питання діяльності спільного органу управління в тій частині, що не буде охоплюватися договором про співробітництво територіальних громад. Згодом проект Положення про спільний орган управління може бути схвалений радами усіх суб'єктів співробітництва під час розгляду ними проекту договору про співробітництво.

При підготовці тексту розділу «5. ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ ТА ЗВІТУВАННЯ ПРО ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ» необхідно зважати на п.7 частини 2 статті 14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». У зв'язку з цим, вказуючи порядок та обсяги фінансування суб'єктами спільного органу управління, варто прописати у проекті відповідного договору домовлену сторонами суму грошових коштів у національній валюті України, яку зобов'язується виділяти кожен із суб'єктів співробітництва для фінансування.

Обсяг коштів місцевого бюджету, що мають виділятися суб'єктами співробітництва для спільного фінансування утвореного органу управління може бути визначено у вигляді абсолютної цифри без будь-якого застереження чи із застереженням, що на момент міжбюджетного трансферту буде визначено точну суму грошових коштів, яка може відрізнятись в більшу чи меншу сторону від тієї, що вказана у договорі. Поруч з цим необхідно розписати й строки їх внесення, вказавши кінцеву дату (*наприклад, не пізніше ... , до ..., зазначивши необхідну дату*).

Готуючи формулювання пункту 5.2. проекту договору членам комісії з його підготовки необхідно попередньо погодити порядок та період звітування спільного органу управління перед суб'єктами співробітництва та відповідними органами місцевого самоврядування, яке здебільшого повинно здійснюватися в письмовій формі з відображенням чітко визначених якісних та кількісних показників після завершення певного періоду часу (квартал, півріччя, рік).

Пункт 6.2. розділу «6. ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНУ УПРАВЛІННЯ» передбачає необхідність зазначення порядку розподілу майна, що залишилося внаслідок припинення діяльності спільного органу управління. Це може бути наперед встановлений порядок розподілу майна, що чітко прописаний у договорі, а може бути вказано спосіб його визначення, наприклад:

6.2. У разі припинення функціонування органу управління, питання про розподіл його майна здійснюється за письмовою домовленістю Сторін відповідно до вимог Господарського кодексу України.

Що стосується пункту 6.3., який передбачає перехід повноважень та функцій спільного органу управління після припинення функціонування такого органу до одного із органів місцевого самоврядування, то в контексті частини 2 статті 14 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», розглядуваний пункт до тексту проекту про співробітництво можна не включати. Це пояснюється тією обставиною, що вказаний вище закон не вимагає передбачення обов'язку органу місцевого самоврядування виконувати повноваження та функції спільного органу управління, що припинив своє функціонування.

У пункті 7.1. розділу «7. ПОРЯДОК НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДОГОВОРУ, ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА/ЧИ ДОПОВНЕНЬ ДО ДОГОВОРУ» необхідно зазначити дату (число, місяць, рік), з якої набирає чинності договір про співробітництво.

Прописуючи пункт 8.3. розділу «8. ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ» варто пам'ятати, що відповідно до частини 3 статті 9 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» кількість примірників договору про співробітництво повинна бути на один більше, ніж кількість суб'єктів співробітництва. Кожен із суб'єктів співробітництва має отримати один примірник договору про припинення співробітництва. Один примірник договору про припинення співробітництва передається вказаною у договорі радою та у визначений договором строк до Мінрегіону.

Пункт 9.2. розділу «9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ» містить загальне положення, відповідно до якого сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного

законодавства України. Якщо представники потенційних суб'єктів співробітництва на стадії підготовки проекту договору передбачають ризики, які можуть виступити підставами для відповідальності хоча б одного суб'єкта співробітництва, то такі підстави варто прописати наступним чином:

9.2. Сторони несуть відповідальність одна перед одною відповідно до чинного законодавства України та у випадках, передбачених цим Договором, а саме:

9.2.1. -----

9.2.2. -----

9.2.3. ----- ... і т.д.

В пунктах 10.3. і 10.4. розділу «10. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ» необхідно вказати раду, яка надішле один примірник договору про співробітництво до Мінрегіону та подаватиме до нього щорічний звіт відповідно до статті 17 Закону України «Про співробітництво територіальних громад». Питання про те, хто візьме на себе ці обов'язки, має бути вирішено членами комісії на стадії підготовки проекту договору про співробітництво.

Розділ III. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Використання цих Практичних рекомендацій має забезпечити дотримання членами комісій з підготовки проектів договорів про співробітництво територіальних громад вимог чинного законодавства, що пред'являються до змісту такого виду договорів та уникнути низки помилок юридичного та технічного характеру.

Рекомендується членам відповідних комісій керуватися цими рекомендаціями у разі підготовки проектів договорів за кожною із п'яти передбачених законом форм співробітництва, використовуючи при цьому Примірні форми договорів. Здійснення контролю за врахуванням рекомендацій покладається на голів комісій з підготовки проектів договорів про співробітництво територіальних громад.

7. Зразки документів та рішень органів місцевого самоврядування (посадових осіб) в процесі організації співробітництва територіальних громад.

7.1. Зразок пропозиції щодо ініціювання співробітництва територіальних громад

_____ сільська рада

_____ району

ПРОПОЗИЦІЯ ЩОДО ІНІЦІЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА

Відповідно до частин 1 і 2 статті 5 Закону України «Про співробітництво територіальних громад» подаю на Ваш розгляд пропозицію щодо ініціювання співробітництва, в межах якого передбачається спільне фінансування _____, що належить на праві комунальної власності _____ раді.

Передбачається, що з метою _____, укладення договору про співробітництво дозволить _____.

Прошу на сесії _____ ради упродовж розумного строку розглянути питання по суті поданої мною пропозиції та надати згоду на організацію із _____ територіальною громадою співробітництва, яке відповідає інтересам та потребам _____ територіальної громади.

_____ сільський голова

Ініціали та прізвище

7.2. Зразок рішення ради про надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад

Р І Ш Е Н Н Я

«___» _____ 201__ р.

№ _____

*Про надання згоди на організацію
співробітництва територіальних
громад*

За результатами розгляду та обговорення виступу _____
голови _____, враховуючи попередній висновок
виконавчого комітету _____ ради від _____ (дата),
керуючись ст. 35 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та
частиною 3 ст. 5 Закону України «Про співробітництво територіальних
громад», сесія _____ ради

В И Р І Ш И Л А:

1. Надати згоду на організацію співробітництва із
_____ територіальною громадою, в межах якого
передбачається _____

_____,
який належить _____ територіальній
громаді.

2. Надіслати до _____ ради пропозицію щодо організації
співробітництва, ініційованого _____ сільським головою.

3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на _____ .

_____ голова (підпис)

Ініціали та прізвище

7.3. Зразок розпорядження міського голови про оцінку пропозиції щодо організації співробітництва територіальних громад та її громадського обговорення

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

« ___ » _____ 201__ р.

№ _____

*Щодо оцінки пропозиції _____
територіальної громади щодо організації
співробітництва та її громадського
обговорення*

Відповідно до пункту 20 частини 4 статті 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», частини 2 ст. 6 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», а також рішення _____ ради від __.__.201__ р. № ____,

1. Доручити виконавчому комітету _____ ради здійснити вивчення та оцінку пропозиції _____ територіальної громади щодо організації співробітництва (вх. № ____ від __.__.201__ р.) щодо відповідності потребам _____ територіальної громади, результати яких доповісти _____ голові не пізніше __.__.201__ р.

2. Призначити громадське обговорення пропозиції _____ територіальної громади щодо організації співробітництва та провести його __.__.201__ р. в (місце та час проведення) у вигляді зустрічі з мешканцями _____.

3. Розмістити це розпорядження на офіційному Інтернет-сайті _____ ради, а також забезпечити його розміщення в (найменування друкованого ЗМІ) у вигляді інформаційного повідомлення.

4. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на _____.

_____ голова (підпис)

Ініціали та прізвище

7.4. Зразок рішення ради, що отримала пропозицію щодо ініціювання співробітництва про надання згоди на його організацію

Р І Ш Е Н Н Я

«___» _____ 201__ р.

№ _____

Про надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад

Розглянувши та обговоривши інформацію (прізвище, ініціали та займана посада) про надання згоди на організацію співробітництва територіальних громад, що ґрунтується на результатах вивчення та оцінки виконавчим комітетом _____ ради пропозиції _____ територіальної громади, проведеного громадського обговорення (протокол від __.__.201__ р.) на предмет доцільності співробітництва, ініційованого _____ територіальною громадою, керуючись статтею 5 Закону України «Про співробітництво територіальних громад», пунктом 33-1 частини першої статті 26 та статтею 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», _____ рада ВИРІШИЛА:

1. Надати згоду на організацію співробітництва з _____ територіальною громадою, в межах якого передбачається _____, право комунальної власності на який належить _____ територіальній _____ громаді, _____ для _____.
2. Делегувати як представників _____ територіальної громади до комісії з підготовки проекту договору про співробітництво (прізвище, ініціали та займана посада) та (прізвище, ініціали та займана посада).
3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на _____.

_____ голова (підпис) Ініціали та прізвище

7.5. Зразок спільного розпорядження про створення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад та затвердження її складу (з додатком)

_____ рада _____ рада

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

«___» _____ 201__ р. № _____ /

Про утворення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад та затвердження її складу

З метою забезпечення підготовки проекту договору про співробітництво _____ та _____ територіальних громад, відповідно до пункту 20 частини 4 статті 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», частини 1 статті 7 Закону України «Про співробітництво територіальних громад»:

1. Утворити комісію з підготовки проекту договору про співробітництво _____ та _____ територіальних громад та затвердити її склад згідно з додатком.

2. Комісії підготувати до ___ _____ 201__ року проект договору про співробітництво вищезазначених територіальних громад у формі _____, що передбачає _____.

3. Перше засідання комісії з підготовки проекту договору про співробітництво територіальних громад провести ___ _____ 201__ року.

4. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на _____.

_____ голова (підпис) Ініціали та прізвище
 _____ голова (підпис) Ініціали та прізвище

Додаток до розпорядження
 від «__» _____ 201__ року
 № _____ / _____

СКЛАД
комісії з підготовки проекту договору про співробітництво
територіальних громад

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Займана посада

Секретар _____ ради (підпис) Ініціали та прізвище

Секретар _____ ради (підпис) Ініціали та прізвище

8. Список використаних літературних та нормативних джерел

1. Врублевський О.С. Співробітництво територіальних громад (бібліотечка місцевого самоврядування. – Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2014 – 56 с.
2. Врублевський О. Співробітництво територіальних громад: сучасний стан та перспективи розвитку//Вісник Інституту громадянського суспільства. – №40, грудень, 2016 р. – с.18-19.
3. Практичний коментар до Закону України „Про співробітництво територіальних громад” // <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivrobotnytstvo/praktichniy-komentar-do-zakonu-ukrayini-pro-spivrobotnytstvo-teritorialnih-gromad/>
4. Наказ Мінрегіону від 27.08.2014 № 233 «Про затвердження Примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад» та Наказ Мінрегіону від 15.08.2014 № 225 «Про затвердження Порядку формування та забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад» // <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivrobotnytstvo/nakazi-minregionu/>
5. Методичні рекомендації щодо практичного застосування положень Закону України «Про співробітництво територіальних громад» в частині організації та юридичного оформлення співробітництва // <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivrobotnytstvo/metodychni-rekomendatsiyi-spivrobotnytstvo/>
6. Методичні рекомендації щодо практичного використання примірних форм договорів про співробітництво територіальних громад // <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivrobotnytstvo/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-praktichnogo-vikoristannya-primirnih-form-dogovoriv-pro-spivrobotnytstvo-teritorialnih-gromad/>

7. Довідка щодо стану реалізації договорів про співробітництво територіальних громад відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» // <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/spivrobotnytstvo/dovidka-shhodo-stanu-realizatsiyi-dogovoriv-pro-spivrobotnitstvo-teritorialnih-gromad-vidpovidno-do-zakonu-ukrayini-pro-spivrobotnitstvo-teritorialnih-gromad/>
8. Міжмуніципальне співробітництво: навчальний посібник / Уклад.: В. Вакуленко, О. Ігнатенко, Г. Борщ, О. Курт, Ф. Тедік, Т. Журавель. – К. : Фенікс, 2012. – 392 с.
9. Про затвердження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні//розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 року № 333-р.
10. Міжмуніципальне співробітництво: збірник нормативно-правових та інформаційно-аналітичних документів/ Укладачі: Т.В. Журавель, Д.Ю. Записний, Р.П. Чухвицький. – Київ, 2015. – 154 с.
11. Співробітництво територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво – ММС): Навчально-практичний посібник/ За заг. редакцією Толкованова В.В., Журавля Т.В. – Київ. 2016. – 154 с.
12. Toolkit manual inter-municipal cooperation. 2010. – 105 p. // <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=IMC%20Toolkit%202&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679&direct=true> и http://www.coe.int/t/dgap/localdemocrasy/EAP/IMC-mapping_Ru.pdf